ÖZEL EĞİTİM OKUL VE KURUMLARINDA YÜRÜTÜLEN REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK HİZMETLERİNİN ÖĞRETMEN, YÖNETİCİ VE VELİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Fatih PAÇA

Yüksek Lisans Tezi

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

2023

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ÖZEL EĞİTİM OKUL VE KURUMLARINDA YÜRÜTÜLEN REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK HİZMETLERİNİN ÖĞRETMEN, YÖNETİCİ VE VELİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLEDNİRİLMESİ

(The Evaluation of Guidance and Psychological Counseling Services Conducted in Special Education Schools and Institutions Based on The Perspectıves of Teachers, Administrators and Parents)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih PAÇA

Danışman: Doç. Dr. Adem PEKER

Erzurum

Ağustos, 2023

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Fatih PAÇA tarafından hazırlanan "Özel Eğitim Okul ve Kurumlarında Yürütülen Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetlerinin Öğretmen, Yönetici ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" başlıklı çalışması 02/08/2023 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Eğitimi Ana Bilim Dalı, Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Eğitimi Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:	Dr. Ögr. Üyesi Serkan CENGİZ *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi*	Aslı ıslak imzalıdır
Danışman:	Doç. Dr. Adem PEKER *Atatürk Üniversitesi*	Aslı ıslak imzalıdır
Jüri Üyesi:	Dr. Ögr. Üyesi Ragıp Ümit YALÇIN *Atatürk Üniversitesi*	Aslı ıslak imzalıdır

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

…. / …. / 2023

Aslı ıslak imzalıdır

Prof. Dr. Adnan KÜÇÜKOĞLU

Enstitü Müdürü

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Özel Eğitim Okul ve Kurumlarında Yürütülen Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetlerinin Öğretmen, Yönetici ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

02/08/2023

Aslı ıslak imzalıdır

Fatih PAÇA

☐Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun …./…/…. tarih ve ……. sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐Enstitü Yönetim Kurulunun …./…/…. tarih ve ……. sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim sürecinde her zaman ulaşabildiğim, akademik birikimi ve tecrübesi ile bana yol gösteren, çalışma disiplinine özenip örnek alacağım danışmanım değerli Doç. Dr. Adem PEKER'e katkılarından dolayı teşekkür ediyorum. Yüksek lisans ders döneminde bilgi ve birikimlerini paylaşan, akademik anlamda gelişmemi sağlayan Atatürk Üniversitesi Eğitim Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında görevli kıymetli hocalarıma teşekkür ediyorum.

Bugüne kadar bana güvenini ve desteğini esirgemeyen, tükenmeyen sevgi, sabır ve fedakârlıkla beni her zaman destekleyen eşim Sultan Başar PAÇA' ya kızlarım Zehranur ve Zeynep Berra'ya, eğitim yaşantımda sonsuz desteği olan annem ve babama müteşekkirim.

Fatih PAÇA

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZEL EĞİTİM OKUL VE KURUMLARINDA YÜRÜTÜLEN REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK HİZMETLERİNİN ÖĞRETMEN, YÖNETİCİ VE VELİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLEDNİRİLMESİ

Fatih PAÇA

Ağustos 2023, 68 Sayfa

Amaç: Bu çalışmada, özel eğitim okul ve kurumlarında yürütülen rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin öğretmen yönetici ve veli görüşlerine göre değerlendirme sonuçlarını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından fenomoloji deseni kullanılmıştır. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri (RPDH) konusunda öğretmen, yönetici velilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. RPDH yürütülmesiyle ilgili yapılan görüşmelerde 10 öğretmen, 10 yönetici ve 10 veli olmak üzere toplamda 30 katılımcıya ulaşılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur.

Bulgular: Yapılan görüşmeler öğretmen, yönetici ve veli boyutunda değerlendirilmiştir. Öğretmen görüşmelerinden elde edilen bulgulara göre; RPDH kapsamında öğretmenlerin rehber öğretmenle birlikte veli görüşmeleri, aile eğitimleri, davranış problemlerine yönelik planlamalar yaptıkları belirlenmiştir. Yönetici boyutunda ise destek hizmetleri, gelişimsel ve önleyici hizmetlere yönelik iş birliği çalışmaları yapıldığı tespit edilmiştir.

Sonuçlar: Araştırma bulguları değerlendirildiğinde; yöneticilerin RPDH planlamaları hakkında çok fazla bilgi sahibi olmadıkları, velilerin RPDH'la ilgili psikolojik danışman/rehber öğretmenle birlikte yaptıkları çalışmaların sınırlı olduğu ve öğretmenlerin RPDH'ın planlanmasında iş birliğinin yetersiz olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri, veli, yönetici, öğretmen

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

THE EVALUATION OF GUIDANCE AND PSYCHOLOGICAL COUNSELING SERVICES CONDUCTED IN SPECİAL EDUCATİON SCHOOLS AND INSTİTUTIONS BASED ON THE PERSPECTIVES OF TEACHERS, ADMINISTRATORS, AND PARENTS

Fatih PAÇA

August 2023, 68 Pages

Purpose: The aim of this study was to reveal the evaluation results of guidance and psychological counseling services conducted in special education schools and institutions, based on the perspectives of teachers, administrators, and parents.

Method: The research utilized a qualitative research approach known as a phenomenology design. Interviews were conducted with teachers, administrators, and parents regarding Guidance and Psychological Counseling Services (GPCS). A total of 30 participants, including 10 teachers, 10 administrators, and 10 parents, were interviewed regarding the implementation of GPCS. The data obtained were subjected to content analysis

Findings: The interviews were evaluated from the perspectives of teachers, administrators, and parents. According to the findings obtained from the teacher interviews, it was determined that teachers engage in activities such as parent meetings, family education, and planning related to behavior problems as part of GPCS. On the administrative side, collaboration efforts were found to be focused on support services, developmental, and preventative services.

Conclusions: When the research findings were evaluated, it was concluded that managers have limited knowledge about GPCS planning, parents have limited involvement in collaborative work with psychological counselors/guidance teachers regarding GPCS, and teachers lack sufficient collaboration in the planning of GPCS.

Keywords: guidance and psychological counseling services, parents, administrators, teachers

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI iii
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI ii
TEŞEKKÜR iii
ÖZ iv
ABSTRACT v
İÇİNDEKİLER vi
TABLOLAR DİZİNİ viii
BİRİNCİ BÖLÜM 1
Giriş 1
Araştırmanın Amacı 6
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi 7
Araştırmanın Sınırlılıkları 7
Varsayımlar 7
İKİNCİ BÖLÜM 8
Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar 8
Özel Eğitimin Amaçları 9
Özel Eğitimin İlkeleri 9
Özel Eğitime İhtiyacı Olan Bireylerin Sınıflandırılması 10
Özel Eğitimde Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama 13
Özel Eğitime İhtiyacı Olan Bireylerin Eğitiminde Kullanılan Programlar 13
Özel Eğitime İhtiyacı Olan Bireylere Yönelik Eğitsel Düzenlemeler 13
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri 14
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetlerinin Amaçları 15
Özel Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri 16
Psikolojik Danışman/Rehberlik Öğretmenlerinin Görev ve Sorumlulukları 19
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 23
Yöntem 23
Araştırma Yöntemi 23
Çalışma Grubu 23

Veri Toplama Araçları 24
Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu 25
Veri Toplama Süreci 25
Verilerin Analizi 25
Geçerlik ve Güvenirlik 26
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 28
Bulgular 28
Öğretmenlere İlişkin Bulgular 28
Yöneticilere İlişkin Bulgular 33
Velilere İlişkin Bulgular 38
BEŞİNCİ BÖLÜM 42
Tartışma ve Sonuç 42
Yöneticilere İlişkin Bulguların Tartışılması 42
Velilere İlişkin Bulguların Tartışılması 43
Öğretmenlere İlişkin Bulguların Tartışılması 44
Öneriler 46
KAYNAKÇA 47
EKLER 53
Ek 1 Görüşme Formu 53
Ek 2 Milli Eğitim Müdürlüğü Uygulama İzni 55
Ek 3 Etik İzin Belgesi 56
ÖZ GEÇMİŞ 557

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. *Görüşmeye Katılan Yönetici ve Öğretmenlere Yönelik Demografik Bilgiler*.....24
Tablo 2. *Görüşmeye Katılan Velilere Yönelik Demografik Bilgiler*.....24
Tablo 3. *RPDH İlgili Planlamalar* 28
Tablo 4. *RPDH'la İlgili Karar Alma Süreci*.....30
Tablo 5. *Katılımcıların İş Birliği Yapma İhtiyacı Duyduğu Konular*.....31
Tablo 6. *Psikolojik Danışman/Rehberlik Öğretmeniyle Yapılan Çalışmaların Sonuçları* 32
Tablo 7. *Yöneticilerin Psikolojik Danışman/Rehberlik Öğretmeniyle Birlikte Yaptıkları Planlamalar* 34
Tablo 8. *Yöneticiler ve Psikolojik Danışman/Rehberlik Öğretmenlerinin Karar Alma Süreci* 35
Tablo 9. *RPDH Çalışmalarının Sonuçları*.....37
Tablo 10. *Velilerin Psikolojik Danışman/Rehberlik Öğretmeniyle Birlikte Yaptıkları Çalışmalar*.....38
Tablo 11. *Velilerin Psikolojik Danışman/Rehberlik Öğretmeniyle Karar Alma Süreci*.....39
Tablo 12. *RPDH Çalışma Sonuçlarına İlişkin Görüşler* 40

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
RPDH	: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri
RAM	: Rehberlik ve Araştırma Merkezi
BEP	: Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

Gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelerin vardıkları seviyeleri yakalamalarında eğitimin katkısı yadsınamaz. Bu noktada eğitim hizmetlerinin tüm bireyleri kapsayacak şekilde etkili ve kaliteli yürütülmesi önemlidir. Tüm bireyler ifadesi normal gelişim gösteren bireylere verilen eğitimin yanı sıra normal gelişim gösteremeyen bireylere verilen eğitimi de kapsar. Çünkü normal gelişim göstermeyen bireyler toplumu oluşturan gruplarından biridir. Özel gereksinime sahip bireyler için yürütülen eğitim hizmetleri diğer bireylerde olduğu gibi onların hakları çerçevesinde şekillenmektedir.

Bu bağlamda ilgili bireyler için eğitim faaliyetleri hem ulusal hem de uluslararası kanun ve sözleşmelerle kayıt altına alınmıştır. (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 1994). Türkiye Cumhuriyeti Devleti Anayasasının 42. maddesine göre: "Hiçbir Türk vatandaşı, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun duruma getirilemez. Devlet, normal gelişim gösteremeyen bireyleri topluma kazandıracak önlemleri alır." hükmü ile normal gelişim gösteremeyen bireylerin eğitimleri korumaya alınmıştır. 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun ikinci maddesi gereği Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarında bireylerin yetenek ve ilgilerinin geliştirilerek davranış, bilgi ve becerilerin edinimiyle birlikte yaşama hazırlamak ve bireyleri toplumda huzurlu olacak şekilde meslek edinmelerinin sağlanması vurgulanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda bütün bireylere ilgi ve yetenekleri doğrultusunda eğitim olanakları sunmanın önemli bir ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Söz konusu kanunda yetersizlikten etkilenmiş bireyleri geliştirmek ve topluma kazandırmak için özel faaliyetler planlanmasına ve tedbirler alınmasına yönelik ifadeler yer almaktadır. Ayrıca 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununda "Zorunlu ilköğrenim çağında bulundukları hâlde, zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan engelli olan bireylerin özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır" maddesi ile normal gelişim gösteremeyen bireylerin eğitim ve öğrenim faaliyetleri korumaya alınmaktadır. Yine aynı maddeyi karşılar nitelikte olan 5378 sayılı engelliler kanununda "Sebebi ne olursa olsun hiçbir nedenle normal gelişim göstermeyen bireylerin eğitim hakkı ellerinden alınamaz, özel gereksinimli çocuklara, gençlere ve yetişkinlere, bireysel farklılıkları gözetilerek bütünleştirilmiş ortamlarda ve normal gelişim gösteren bireylerle eşit eğitim faaliyetleri verilir" ifadesine yer verilir. Buradan hareketle 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde

Kararnamenin yedinci maddesinde; özel gereksinimli bireyleri anaokuluna göndermek zorunlu bir durum olmuştur. 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununda özel gereksinimli öğrencilere yönelik okul ve sınıfların açılmasının gerekli ve mecburi olduğu hükme bağlanarak özel gereksinimli bireylerin eğitim faaliyetlerinin kimler tarafından, hangi ortamda ve nasıl sunulacağına dair düzenlemeler belirtilmiştir.

Yasal düzenlemelerle teminat altına alınan bu planlamalar bireylerin gelişim alanlarındaki anlamlı farklılıklarına dayandırılmaktadır. Bireylerin bu anlamlı farklılıkları düşük düzeyde ise, normal gelişim gösteren bireylere yönelik eğitim faaliyetlerinde bulunan okullardan yararlanabilirler. Fakat bireysel farklılıkları daha üst seviye de olan öğrenciler için normal gelişim gösteren bireylere yönelik yapılan eğitim faaliyetleri yeterli olmamakla birlikte yoğun özel eğitim faaliyetlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Kırcaali & İftar, 1998). Normal gelişim gösteren öğrencilerin bilişsel ve sosyal gelişimleri bireylerin takvim yaşı ile pozitif yönde bir gelişme göstermelidir. Ancak normal gelişim göstermeyen öğrencilerin yetersizlikten etkilenme tür ve düzeyindeki farklılıkları takvim yaşı ile negatif bir ilişkiye neden olmaktadır (Çetin, 2004). Özel gereksinimli öğrencilerin yaşadıkları bu olumsuzluğun giderilebilmesi için Millî Eğitim Bakanlığınca (MEB) birden fazla eğitsel faaliyet ve eğitim ortamı düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler oluşturulurken en az sınırlandırılmış eğitim ortamı ilkesi temel alınmıştır (Kargın, 2007).

En az sınırlandırılmış eğitim ortamıyla; normal gelişim göstermeyen bireylerin toplumla bir bütün olmasının sağlanması için sosyal, öz bakım, dil ve iletişim becerisindeki davranışları ile seviyesine uygun akademik becerilerinin ve mesleki becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra destek eğitim hizmetlerinin verildiği normal gelişim gösteren bireylerle aynı eğitim ortamında bulunması fırsatı verilmiştir. Özel gereksinimli bireylere yönelik eğitim uygulamalarında kaynaştırma sınıfları en az sınırlayıcı ortam olarak nitelendirilirken özel eğitim okulları en çok sınırlandıran eğitim ortamı olarak belirtilmiştir. Özel gereksinimli bireyler için minimum düzeyde sınırlandırılmış eğitim ortamı düzenlenirken özellikle normal gelişim gösteren bireylerle bir arada olmaları hedeflenmektedir. Bu hedefle birlikte kaynaştırma sınıfları özel gereksinimli öğrencinin en üst düzeyde başarı göstermesi için oluşturulan etkili bir uygulama olduğu söylenebilir (Kargın, 2007; Kırcaali-İftar, 1992).

Birden fazla uzman bir araya gelerek özel gereksinimli bireylere yönelik en az sınırlandırılmış eğitim ortamı oluşturmak için çalışmaktadırlar. Alanlarında uzman personellerin çalışmaları sonucunda öğrencilerin yönlendirilmesi, eğitsel tanılaması, yerleştirilmesi ve izlenmesi süreçleri daha geçerli ve faydalı olarak gerçekleştirilmektedir (MEB, 2006). Bu uzman ekibin içerisinde; zihin engelliler öğretmeni, psikolojik

danışman/rehberlik öğretmeni, sınıf öğretmeni, doktor, dil ve konuşma terapisti gibi uzman kişiler yer almaktadır.

Bu ekibin üyelerinden biri olan psikolojik danışman/rehberlik öğretmenleri, özel gereksinimli bireylerin tespiti ve eğitim öğretim ortamında desteklenmesi süreçlerinde bulunan alanında uzman kişilerdir (Batık & Kodaz, 2018). Psikolojik danışman/rehberlik öğretmeni, eğitim kurumlarında ve Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde (RAM) bulunan, öğrenciye ve öğrenciler arası bireysel farklılara saygı duyan, objektifliği-tarafsızlığı göz önünde bulundurarak öğrencilerin kişisel gelişimlerini destekleyen, öğrencilerin öğretim hedeflerine ulaşabilmelerini sağlamak için rehberlik hizmeti veren öğretmendir. Psikolojik danışman/rehberlik öğretmenleri, özel gereksinimli bireylerin belirlenmesi, tanılanması ve yerleştirilmesi süreçlerinde görev almaktadırlar. Bunların yanı sıra özel gereksinimli bireylerin eğitim sürecinde aktif olarak yer alması, aile-akran eğitimleri, müşavirlik hizmetleri, bireyselleştirilmiş eğitim planı (BEP) hazırlamasına rehberlik etme görevleri de bulunmaktadır (MEB, 2017).

Eğitim hizmetlerinin çerçevesinin genişlemesiyle birlikte psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin önemi artmıştır. Bu hizmeti sunacak olan psikolojik danışman/rehberlik öğretmeni gerekliliği de gün geçtikçe artmaktadır. Psikolojik danışman/rehberlik öğretmenleri görev yaptıkları okullarda tüm öğrencilere hizmet sunmakla yükümlüdürler. Normal gelişim göstermeyen veya akranları arasında belirgin farklılıkları olan bireylerle çalışacak olan bu branş grubundaki öğretmenleri önemli görevler beklenmektedir (Yüksel vd., 2012). Psikolojik danışman/rehberlik öğretmenleri, özel gereksinimli bireylerin birden fazla sebepten kaynaklanan problem davranışları, sosyal gelişimleri ve akademik gelişimleriyle ilgili okul ve kurumlarda müşavirlik hizmeti sunması beklenir. Çünkü ilgili hizmet bu branştaki öğretmenlerin yasal sorumlulukları arasında yer almaktadır. Bu gerekçeyle psikolojik danışman/rehberlik öğretmenlerinin deneyim, bilgi ve uygulamaya ilişkin donanımlarının yanı sıra özel gereksinimli bireylerde rastlanılan problemler karşısındaki duruşları eğitsel süreci tetikleyen önemli bir konudur (Aksoy & Diken, 2009). Öğretmenlerin etkili eğitim öğretim faaliyetlerde bulunmasını sağlayan önemli faktörlerden biri de kendilerine dair öz yeterlik algılarıdır. Psikolojik danışman/rehberlik öğretmenlerinin görevlerinden olan aile danışmanlığı, akran eğitimi, müşavirlik uygulamaları gibi iletişim odaklı çalışmaların etkili olması öz yeterlik algılarıyla ilgilidir (Aksoy & Diken, 2009; Yılmaz vd., 2004).

Bilgi ve teknolojinin gelişimiyle birlikte değişen hayat koşulları rehberlik hizmetleri çerçevesinde yapılan destekleyici uygulamaların, alanında uzman personeller tarafından verilmesini ön görmektedir. Ayrıca rehberlik hizmetlerinin katkısıyla kendine ve çevresine

yetebilen bireyleri topluma kazandırmak için dönemin değişen ihtiyaçlarına cevap verebilen bir eğitim anlayışına geçmenin önemi gün geçtikçe artmaktadır (Poyraz, 2006). Sosyal, kültürel, siyasal, ekonomik alanlardaki değişimler neticesinde yeni ihtiyaç ve beklentiler ortaya çıkmaktadır. Gerçekleşen bu değişimler özel gereksinimli bireylerin gelişim ihtiyaçlarının giderilmesi için yapılacak rehberlik faaliyetlerinin nitelik ve nicelik olarak artırılmasını gerektirmektedir. Bu gereksinimlerin karşılanması için sıradan metotları kullanmak etkili olmayabilir.

Günümüz eğitim anlayışının temel amaçları her bireyi fiziksel, bilişsel, sosyal ve psikolojik açıdan sağlıklı, özerk, aktif öğrenciler olarak yetiştirmektir. Bu hedeflere ulaşılmasında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin (RPDH) önemli bir katkısının olduğu bilinmektedir (MEB, 2017). RPDH'ın; her bir bireyi içine alacak şekilde bireylerin yeteneklerini, beklentilerini, ilgilerini, pozitif ve negatif taraflarını, gereksinimleri arasındaki farklılıkları temel alınarak verilmesi sağlanmalıdır (Yazıcı & Altun, 2016). Bu farklılıklar çerçevesinde rehberlik hizmetlerinin etkili bir şekilde sürdürülebilmesi için özel gereksinimli bireylere yönelik eğitsel değerlendirme ve tanılama yapılmaktadır. Bu süreçte normal gelişim göstermeyen öğrencilerin teşhis edilmesi ve uygun eğitim programlarına yerleştirilmesi, eğitsel ihtiyaçlarının saptanması söz konusudur. Gereksinimlere dayalı eğitim programlarına öğrencilerin yerleştirilmesi ve ilerleme süreçlerinin izlenmesi için yapılan değerlendirmelerin iş birliği çerçevesinde yapılması gerekmektedir (Dayı, vd. 2022). Bu bağlamda RAM'da, temel eğitimde, ortaokulda ve ortaöğretimde yer alan psikolojik danışman/rehberlik öğretmeni, normal gelişim göstermeyen bireylere RPDH'ın planlanmasında diğer öğretmenler ve velilerle iş birliği içinde hareket etmektedirler. Özellikle özel eğitim gerektiren öğrencilerin akranlarıyla beraber eğitim görmelerini sağlayan en az sınırlandırılmış kaynaştırma sınıflarındaki uygulamaların, hedefine ulaşabilmesi için tüm paydaşların görev ve sorumluluklarını eksiksiz ve doğru zamanda yapması gerekmektedir (Aksoy & Diken, 2009). Bu grubun aktif bir üyesi olan psikolojik danışman/rehberlik öğretmenlerin; normal gelişim göstermeyen bireylerin teşhis edilmesi (Kuruyer & Çakıroğlu, 2017), normal gelişim göstermeyen bireylerin üst eğitim kurumlarına yerleştirilmesi ve mesleki becerilerin farkındalıklarının artırılması (Milsom & Hartley, 2005), BEP hazırlanması, velilerine yönelik öğrencilerin ihtiyaçlarına dayalı faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, öğrenim faaliyetlerinde ihtiyaç hâlinde destekte bulunması (Sönmez vd., 2020) sorumlulukları bulunmaktadır. Ayrıca normal gelişim göstermeyen bireylerin eğitimi ve ilerlemesi hakkında bilgi verme, öğretmenlerle birlikte hareket etme ve konsültasyon çalışmalarında bulunma gibi görevleri de bulunmaktadır (Kuruyer & Çakıroğlu, 2017; MEB, 2017).

Bu bilgilere dayanarak normal gelişim göstermeyen öğrencilerin eğitim-öğretim faaliyetlerine ve içinde bulunduğu çevrede etkin olarak yer almasını sağlamak için psikolojik danışman/rehberlik öğretmenlerinin görevli oldukları okullarda ve kurumlarda yer alan bu öğrencilere, velilere ve diğer meslektaşlarına farklı uygulamalar yapmaları beklenmektedir (MEB, 2006). Bu kişilerin ayrıca normal gelişim göstermeyen bireylere, öğretmenlere ve velilere bu faaliyetleri verebilmeleri amacıyla alanında uzmanlaşmış olmaları ve yeterli bilgiyle donatılmış olmaları şarttır. Psikolojik danışman/rehberlik öğretmenlerinin görev ve sorumluluklarını gerçekleştirebilmek için hem mesleğin sahip olduğu teorik bilgiyi bilmeleri (Dollarhide vd., 2008), hem de bu teorik bilgiyi uygulamaya aktararak ve bu bilgileri pekiştirerek mesleğin gerektirdiği bilgi ve beceriyi elde etmeleri gerekir (Milsom & Hartley, 2005).

Ancak psikolojik danışman/rehberlik öğretmenlerinin alan bilgisindeki eksiklikleri ve deneyim yetersizliğinden dolayı RPDH'dan istenen düzeyde verim alınamamaktadır (Aksoy & Diken 2009; Deniz, 2016; Kola, 2012). Bu sebeple üniversitelerdeki rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans eğitiminin önemli olduğu düşünülmektedir. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık programına incelendiğinde derslerin, etkinlik öncesi, etkinlik sırası ve okul deneyimi olmak üzere gruplandırıldığı görülmektedir (Meydan, 2014). Etkinlik öncesi rehberlik ve psikolojik danışmanlık eğitiminin gerektirdiği teorik bilgilerin verildiği dersleri kapsamaktadır. Etkinlik sırasındaki temel hedef ise teorik derslerde görülen rehberlik ve psikolojik danışma alanını geliştirmektir.

Rehberlik ve psikolojik danışma üniversite programlarında değişik konularda farklı uygulamalı dersler (mesleki rehberlik uygulamaları, okullarda gözlem, grup rehberliği uygulamaları, alan yaşantısı, vb.) yer almakta ve Psikolojik danışman/rehberlik öğretmeni adaylarına deneyimli bir uzmanın yardımcı olması sağlanmaktadır (Özyürek, 2005). Kurum deneyimi, tüm dersler verildikten sonra ve mezun olmaya yakın yapılan faaliyettir. Kurum deneyimi dersiyle psikolojik danışman/rehberlik öğretmeni adayları öğrendikleri teorik bilgiyi uygulamaya geçirmektedir. Bu süreçte adaylar hem öğretim görevlisinden hem de okullardaki faaliyetlerden sorumlu psikolojik danışman/rehberlik öğretmenlerinden yardım almaktadır (Meydan, 2014). Psikolojik danışma ve rehberlik bölümü lisans derslerine yönelik özel eğitim boyutunda bakıldığında, etkinlik öncesi kuramsal bilgilerin verildiği "Özel Eğitim" ve "Öğrenme Güçlükleri" adlı derslerin yer aldığı belirtilmektedir. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanındaki özellikleri edindirmeye ve ilerletmeye dair yapılan etkinlik derslerinde ise herhangi bir engeli olmayan öğrencilerle uygulama faaliyetlerinin gerçekleştirildiği, normal gelişim göstermeyen öğrencilere ve velilerine yönelik uygulama faaliyetlerinin gerektirdiği

kadar yapılmadığı göze çarpmaktadır. Psikolojik danışman/rehberlik öğretmeni adayları kurum deneyimi çerçevesinde kurumlarda staj yapmakta ve genellikle herhangi bir engeli olmayan bireylere psikolojik danışma ve rehberlik faaliyetleri verildiği belirtilmektedir. Bunun yanı sıra kaynaştırma programından faydalanan normal gelişim göstermeyen bireylere verilen hizmetlere dair okul psikolojik danışman/rehberlik öğretmeni uzmanından yardım almaları ve faydalanmaları çok düşük seviyede olmaktadır.

Bu bağlamda okullar psikolojik danışman/rehberlik öğretmenin; normal gelişim göstermeyen bireylere ve kaynaştırma eğitimine karşı olumlu tutum sergilemeleri ve özel rehabilitasyon merkezlerinde sürdürülen psikolojik danışman ve rehberlik faaliyetlerine dair bilgili ve donanımlı olmaları önem arz etmektedir. Kurumlardaki psikolojik danışman/rehberlik öğretmenlerinin eğitiminde; rehberlik ve psikolojik danışmanlık alan derslerinin verilmesinin yanında, normal gelişim göstermeyen bireylere yönelik rehberlik faaliyetlerine dair bilgi ve beceriyi edindirmek için farklı dersleri programda bulundurmaları sağlanmalıdır (Cimşir & Hunt, 2018; Karataş, 2021). Ayrıca üniversite eğitiminde verilen dersler ve gerçekleştirilen faaliyetler, normal gelişim göstermeyen bireylere, öğretmenlere ve velilere maksimum seviyede hizmet sunması için yeterli görülmemektedir (Yüksel vd., 2012).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı özel eğitim okul ve kurumlarında yürütülen RPDH'nin öğretmen, yönetici ve veli görüşlerine göre değerlendirme sonuçlarını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda yanıt aranacak araştırma soruları şunlardır;

1. Özel eğitim okul ve kurumlarında görev yapan öğretmenlerin yürütülen RPDH'ya ilişkin görüşleri nasıldır?
2. Özel eğitim okullarında ve kurumlarında görev yapan yöneticilerin yürütülen RPDH'ya ilişkin görüşleri nasıldır?
3. Çocuğu özel eğitim okul ve kurumlarına devam eden öğrenci velilerinin yürütülen RPDH'ya ilişkin görüşleri nasıldır?

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Rehberlik hizmetleri yönetmeliği incelendiğinde psikolojik danışman/rehberlik öğretmenlerinin iyileştirici ve destek hizmetleri kapsamında görevlerinin olduğu görülmektedir (MEB, 2018). Psikolojik danışman/rehberlik öğretmenlerinden önleyici hizmetler kapsamında bilgisi dışında herhangi bir durum olduğunda sevk çalışmaları başlatarak bireyi yönlendirmesi belirtilmiştir. Yine destek eğitim hizmetleri kapsamında ise her tür bireyle ilgili öğretmen, yönetici ve velilere yönelik çalışmalar yürütmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin gelişimsel sorunlarına veya gereksinimlerine ilişkin ortak bir hedef ve sorumluluk içerisinde veli, idareci, öğretmen, diğer kişi ve kurumlarla iş birliği çalışmaları yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Çalışmalara ilişkin MEB'in RPDH sunu sistemi incelendiğinde öğrenci boyutunda belirtilen faaliyetlerinin büyük bir kısmının normal gelişim gösteren öğrenciler için olduğu görülmektedir. Yetersizlikten etkilenmiş öğrenciler için BEP dışında alana özgü faaliyet olmadığı dikkat çekmektedir. Yönetmelikte ise belirtilen faaliyet alanlarının tüm eğitim kurumlarında gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Bu eğitim kurumlarından biri de özel eğitim okulları ve özel eğitim hizmeti sunan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleridir. Ancak ilgili alanyazın incelendiğinde RPDH'a yönelik bu eğitim kurumları düzeyinde yapılmış araştırmalar oldukça sınırlıdır. Dolayısıyla yapılacak RPDH'ın özel eğitim kurumlarına özgü faaliyetlerle bütünleştirilmesi için çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmanın özel eğitim kurumlarında RPDH'ın nasıl yürütüldüğüne dair yönetici, öğretmen ve velilerin deneyimlerine ilişkin algılarını ortaya çıkarması beklenmektedir. Bu bağlamda mevcut araştırmanın bu yönüyle özel eğitim kurumlarındaki RPDH'nin gelişimine yönelik bilgiler sunabilir. Araştırma sonuçlarının ilerleyen süreçte özel eğitim alanı için yapılacak RPDH'a yol haritası niteliğinde olacağı düşünülebilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın uzman görüşü alınarak hazırlanan belirli görüşme sorulardan oluşması bir sınırlılıktır. Araştırmaya gönüllülük esaslı 10 yönetici, 10 öğretmen ve 10 veli katılım sağlamıştır. Bu nedenle araştırma kapsamında elde edilen veriler sadece katılımcıların görüşleriyle sınırlıdır.

Varsayımlar

Araştırmaya katılan katılımcıların görüşme sorularına doğru ve samimi cevaplar verecek nitelikte seçildiği varsayılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Özel eğitimin tarihsel gelişimi, temel ilkeleri, özel eğitimde rehberlik faaliyetlerine yönelik çalışmalar, özel eğitime gereksinimli öğrenciler, özel eğitim ortamları ile rehberlik ve psikolojik danışmanın tanımı, önemi, ilkeleri, amaçları ve psikolojik danışman/rehberlik öğretmenlerinin sorumluluklarına yönelik bilgiler bu bölümde yer almaktadır.

Birçok uzman özel eğitimi tanımlamış olsa da bu tanımlar birbirine benzer olduğu gibi birbirlerini tamamlayan tanımlarda olmuştur. Fakat tanımların özel eğitimi açıklamada bazı yönleriyle eksik kaldığı dile getirilmiştir. Özel eğitim faaliyetlerinin kişinin haklarından biri olduğunu ifade edilmektedir (Ataman, 2003). Özsoy (1981) özel eğitimi, normal gelişim göstermeyen bireylerin eğitimi için yetiştirilmiş öğretmenlerle birlikte öğrenciye yönelik hazırlanan eğitim programları ve öğrencilerin bireysel farklılıkları gözetilerek oluşturulan ortamlarda yapılan uygulamalar olarak tanımlamaktadır. 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede özel eğitim; normal gelişim göstermeyen öğrencilerin eğitim gereksinimlerini yerine getirmek için yetiştirilen öğretmenler tarafından öğrenci düzeyine uygun bireysel programları ve teknikleri oluşturarak öğrencinin bireysel farklılıklarına ve özür durumuna uygun ortamlarda verilen eğitim olarak tanımlanmaktadır. Normal gelişim göstermeyen bireylerin başarılarını artırmak için en fazla gereksinim duyulan uygulamalar özel eğitimdir. Normal gelişim göstermeyen bireylerin eğitim ortamlarında değişkenlik olabilir. Normal gelişim göstermeyen öğrenciler her zaman ilkokulun birinci ve ikinci düzeyinde herhangi bir engeli olmayan akranlarıyla eğitim görmeyebilir. Yatılı veya gündüzlü özel eğitim okullarında ya da okul bünyelerinde açılan özel sınıflarda eğitim hayatına devam ederler (Nartgün, 2007).

2018 yılında düzenlemeler yapılarak tekrar yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre özel eğitim; normal gelişim göstermeyen öğrencilerin eğitim gereksinimlerini yerine getirmek için itinayla yetiştirilen öğretmenler tarafından öğrenci düzeyine uygun bireysel programları ve teknikleri oluşturarak öğrencinin bireysel farklılıklarına ve özür durumuna uygun ortamlarda verilen eğitimdir (MEB, 2018).

Özel Eğitimin Amaçları

Özel eğitim, Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri doğrultusunda, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin (MEB, 2006);

- Bulunduğu mekânda çevrenin beklentilerini gerçekleştirebilen, toplumdakilerle iyi iletişimde bulunan, belli bir konu üzerinde grupla hareket edebilen, toplumla uyum içinde olan, tüketenden çok üreten aktif bireyler olarak yetişmelerini,
- Bireylerin bulunduğu ortamda başkalarına muhtaç olmadan tek başına hayatlarının sürdürmelerini, gereksinimlerini karşılayacak duruma gelmelerini sağlamak için farklı becerilerin öğretilmesini,
- Etkili eğitim programları ile özel yöntem, öğretmen ve materyaller kullanarak eğitim gereksinimlerini, yeterlilikleri ilgi ve kabiliyetleri çerçevesinde üst öğrenime, iş ve meslek alanlarına ve hayata hazırlanmalarını amaçlar.

Özel Eğitimin İlkeleri

Gelişmiş ülkelerin önemsedikleri bir diğer konu eğitimde fırsat eşitliğidir. Eğitimde fırsat eşitliği prensibini sağlamak için normal gelişim göstermeyen öğrencilere, özel eğitim faaliyetlerinin gerektirdiği gibi verilmesi oldukça önemli bir ölçüttür (Kırcaali-İftar, 1998). Eğitimde fırsat eşitliği ilkesi, normal gelişim göstermeyen öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik eğitim faaliyetlerini sunmakla sağlanır. Normal gelişim göstermeyen öğrencilere yönelik hazırlanan eğitim öğretim faaliyetlerinden öğrencilerin en iyi şekilde faydalanmaları için bazı noktaları gözden kaçırmamak gerekir. Bu hususlar normal gelişim göstermeyen öğrencilere verilecek eğitim-öğretim faaliyetlerinin planlanması, uygulamaya geçirilmesi ve değerlendirilmesi boyutlarıdır. Bunlar Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde özel eğitim ilkeleri adıyla aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir (MEB, 2018);

- Eğitim faaliyetleri verilirken bireysel farklılıklar, bireyin kendisine dair farklı özellikleri, öğrenci gelişim özellikleri ve önemli gereksinimleri dikkate alınarak eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi,
- Öğrencilerin özel eğitim faaliyetlerinden faydalanırken ilgi ve kabiliyetlerine dikkat edilmesi,
- Özel eğitim faaliyetlerine erken yaşta başlanması,
- Özel eğitim faaliyetlerini, normal gelişim göstermeyen öğrencileri akranlarından uzaklaştırmadan çevreyle bütünleşmiş şekilde düzenleyerek uygulamaya konulması,

- Normal gelişim göstermeyen öğrencilerin, herhangi bir engeli olmayan akranlarıyla beraber eğitim almalarını gerçekleştirmek, bireylerin eğitim kabiliyetleri çerçevesinde hedef, içerik ve öğretim aşamalarında düzenlemeler yapılması,
- Normal gelişim göstermeyen öğrencilerin eğitim faaliyetlerini sürdürmek amacıyla diğer kurum ve kuruluşlarla birlikte hareket edilmesi,
- Normal gelişim göstermeyen öğrencilere BEP yapmak ve hayata geçirmek için düzeltmelere gidilmesi,
- Eğitimin önemli bir parçası olan ailelerin, özel eğitim çalışmalarının içine aktif olarak yer edinmelerinin sağlanması,
- Normal gelişim göstermeyen öğrencilere yönelik etkinlik girişimlerinde bulunan sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin özel eğitim faaliyetlerinin verimini yükseltmek için birlikte hareket etmesi, şeklinde belirtilmektedir.

Özel Eğitime İhtiyacı Olan Bireylerin Sınıflandırılması

Özel eğitimin temel amacı, normal gelişim göstermeyen öğrencilerin başkalarına muhtaç olmadan kendi ihtiyaçlarını yerine getirmesi, sosyal ve bağımsız bir birey olarak yaşamını sürdürmesidir (MEB, 2018). Günümüzde zihinsel, işitsel, görsel, bedensel yetersizliği olan, dil ve konuşma güçlüğü çeken ya da çok küçük yaşlarda başkalarının yardımı olmadan okuma ve yazma öğrenen üstün yetenekli bireylerin olduğu bilinmektedir. Bireyler birbirlerinden farklı özellikler taşımaktadır. Bu öğrenciler eğitim faaliyetleri verilirken bireysel farklılıklarını dikkate alma düşüncesi giderek önem kazanmaktadır. Normal gelişim göstermeyen öğrenciler kişisel farklılıkları, yetenekleri ve yetersizlikleriyle yaşamda ne kadar farklılık gösterdiği belirtilmektedir (Batu, 2000). Bu özellikler normal gelişim göstermeyen öğrencilere verilecek faaliyet çeşidini belirleyebilir. Bu özelliklerin hepsi normal gelişim göstermeyen öğrencilerin çevrenin beklentilerini gerçekleştirmede kendine yeten bireyler oluşturmada fayda sağlayacaktır.

Akçamete'ye (1998) göre normal gelişim göstermeyen öğrenciler zihinsel, işitsel, görsel, bedensel yetersizliği olan, dil ve konuşma güçlüğü çeken, duygu ve davranış bozukluğu olan, üstün yetenekli olanlar şeklinde sınıflandırılmıştır. Sucuoğlu (2004) ise normal gelişim göstermeyen öğrencileri zihinsel, işitsel, görsel, bedensel yetersizlik, davranış ve iletişim bozuklukları, özel öğrenme güçlükleri, diğer sağlık problemleri, ağır derecede engelliler, özel yetenekliler olarak sınıflandırmaktadır.

Normal gelişim göstermeyen öğrencilere sunulacak eğitim faaliyetlerinde bireysel farklılıklar gözetilse de gerçekleştirilen eğitim hizmetlerinin verimli olarak sürdürülmesini

sağlamak, eğitim hizmetlerine katkıda bulunmak için öğrencilerin benzer yanları ve eğitim gereksinimlerine göre bazı kategorize edilmektedir (Özyürek, 2005).

Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler

İletişim kurma ve dil becerisinde sınırlılıkları olan, aile içindeki bireylerle ve çevredeki diğer kişilerle sağlıklı ilişki ve etkileşim kuramayan, kişisel bakımını yapamayan, emekleme, yürüme, tuvalet eğitimi gibi becerilerini yerine getirmeyen, okulda ve evde öğretilenleri kavrayabilme becerisini gerçekleştirmede güçlükler yaşayan, dikkatini bir şeye verme ve koruyabilmede zorluklar çeken, yaşam boyu bakıma ihtiyacı olan yetersizlik durumudur (Govinda, 2008).

İşitme Yetersizliği Olan Bireyler

İşitme duyarlılığının bir kısmının ya da tamamen kaybından dolayı konuşma becerisini edinmede, dili kullanmada ve sözlü bir etkileşimde güçlük nedeniyle bireyin eğitim kabiliyetinin ve sosyal uyumun olumsuz yönde etkilenmesi sonucu özel eğitim ve desteğine gereksinim duyan kişileri ifade eder (MEB, 2018).

Görme Yetersizliği Olan Bireyler

Bireylerin görme duyarlılığını belirli bir düzeyde ya da tamamen kaybetmekten dolayı eğitim kabiliyetinin ve sosyal uyumun olumsuz yönde etkilenmesi sonucu özel eğitim ve desteğine gereksinim duyan kişileri ifade eder (Özyürek, 2005).

Bedensel Yetersizliği Olan Bireyler

Kas, eklem, iskelet ve sinir sistemindeki engellerden dolayı eğitim yeteneklerinin ve sosyal iletişimin olumsuz yönde etkilenmesi sonucu özel eğitim ve desteğine gereksinim duyan kişileri ifade eder (Ataman, 2003).

Dil ve Konuşma Yetersizliği Olan Bireyler

Dil ve konuşma güçlüğü, çok küçük yaşlarda ortaya çıkan bir sorundur. Kişinin sosyal etkileşimini ve kendini ifade etme becerisini olumsuz olarak etkileyen problemlerdendir. Oysaki etkileşimde bulunmak için kullandığımız en etkili yollardandır. Dil ve konuşmada ortaya çıkan sorun, sözel iletişimde oluşan bozukluktan dolayı dili kullanma, konuşmayı öğrenme ve iletişime geçmedeki zorluklar, eğitim yeteneklerinin ve sosyal iletişimin olumsuz yönde etkilenmesi sonucu özel eğitim ve desteğine gereksinim duyan kişileri ifade eder (Özgüven, 2007).

Öğrenme Güçlüğü Olan Bireyler

Akademik alanda kişinin problem yaşaması ile ilk belirtilerini göstermektedir. Öğrenme güçlüğü teşhisi konmuş bu çocukların zihinsel seviyeleri ve kabiliyetlerinde dengesizlik ortaya çıkabilir. Yazılı veya sözlü olarak dili anlamak ya da kullanabilmek için gerekli olan bilgi alma süreçlerinin birinde veya birkaçında ortaya çıkabilir. Bu farklılık okuma, yazma, dinleme ve konuşma gibi algılama alanlarını kapsamaktadır (Mastropieri & Scruggs, 1992; Soysal vd., 2001). Öğrenme güçlüğü çeken bireylerin sosyal iletişimin olumsuz yönde etkilenmesi sonucu özel eğitim ve desteğine gereksinim duyan kişileri ifade eder (MEB, 2012).

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireyler

Otizmli bireyler sosyal etkileşim ve iletişimden uzak durarak kendine has bir düşünce dünyasında yaşar. Otizm, her yerde olduğu gibi ülkemizde de son zamanlarda sıkça adından söz ettirmektedir. Otizm bir nöro-gelişimsel bozukluk olarak nitelendirilmektedir (Genç-Tosun & Kurt, 2014). 'Otistik' bireylerin sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinde gerilik, tekrarlayıcı ve sınırlı ilgi alanı ve etkinlikler, konuşmada problem yaşadıkları, takıntılarının olduğu hayatlarını sürdürmede sıkıntı yaşadıkları belirtilmiştir. Bu otistik bireyler arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklarında olduğu unutulmamalıdır. Yaygın gelişimsel bozukluklarının belirtileri olarak: sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinde gerilik, tekrarlayıcı ve sınırlı ilgi alanı ve etkinlikler, farklılıkları sevmeyen, dokunmaktan ve dokunulmaktan pek hoşlanmayan çevredeki kişilere bağlılık göstermeleri bunlardan birkaçıdır. Bunların dışında kişiyi etkileyen fiziksel problemlerde ortaya çıkabilir. Otizm teşhisi konmuş bir bireyin bütün bu özellikleri taşıyacak diye bir durum yoktur ve söz konusu olamaz (Quill, 1997).

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Bireyler

Genellikle bireylerde çok küçük yaşlarda ortaya çıkan ve en az iki farklı mekânda 6 aylık bir süre zarfında takvim yaşına ve gelişim özelliklerine ters gelen dikkat eksikliği, yerinde duramama, yerli yersiz zamanlarda koşup zıplama, sessiz sakin ortamlardan keyif alamama, uzun ve dağınık konuşma, dürtüsellik gibi belirtiler gözlenen sıkıntılı durumdur. Bunlar dışında bireylerde öğrenme ve davranış bozuklukları da gözlenebilir (MEB, 2012).

Üstün Yetenekli Bireyler

Özel niteliklerinden dolayı üst düzey bir performans gösterebilen ve bu nitelikleri uzmanlarca belirlenip yazıya geçirilmiş öğrenciler özel yetenekli kişiler olarak belirtilmektedir (Kılıçoğlu, 2007). Genel zekâ, özel yetenek ve yaratıcılık olmak üzere üstün zekâlılığı üç başlık altında sınıflandırabiliriz. Özel yetenekli kişilerin bazıları farklı niteliklere sahipken, bazıları

yaratıcılıklarıyla, bazıları da sosyal becerilerdeki yetenekleriyle ön plana çıkar. Özel yetenekli kişiler bazı becerilerde üstün bir yeteneği varken başka bir alanda bunun tam tersi olabilir (Sak, 2011).

Özel Eğitimde Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama

Yetersizlik grupları boyutunda özel eğitimde eğitsel tanılama ve değerlendirme, öğrenci hakkında değerlendirme yapmak için yapılan veri toplama sürecidir. Bu süreç çeşitli amaçlar için gerçekleştirilebilir. Belirlenen bu amaçlar normal gelişim göstermeyen bireyleri belirleme, sınıflandırma, uygun bir programa yerleştirme, yöneltme-izleme çalışmaları yapma, kazandırılacak hedefleri belirleme, BEP hazırlama, uygun öğrenme stratejilerini seçme ve bu süreçler sonucunda ortaya çıkan gelişmeleri değerlendirme olarak ifade edilmektedir (Kargın, 2007).

Özel Eğitime İhtiyacı Olan Bireylerin Eğitiminde Kullanılan Programlar

Normal gelişim göstermeyen bireylere verilen eğitimin verimli olması için eğitim aşamasında olumsuz durumlara karşı tedbirli olunması gerekmektedir. Bundan dolayı normal gelişim göstermeyen bireylerin bütün gelişim alanları incelenmeli ve buna göre BEP planı hazırlanmalıdır (Çetin, 2004; Özyürek, 2009). MEB'e (2018) göre BEP; normal gelişim göstermeyen bireylerin gittikleri eğitim kurumları da temel alınarak öğrencinin gelişim özelikleri, önemli ihtiyaçları ve hazırbulunuşlukları çerçevesinde istenilen hedefe ulaştırılmak için ve her türlü destekleyici çalışmaları karşılayan programdır. Bununla birlikte 1997 yılında kanunlaşan 573 sayılı kanun hükmünde kararnamenin 4. maddesine göre normal gelişim gösteremeyen öğrenciler için kişiye mahsus bir eğitim programının hazırlanıp faaliyete geçirilmesi ve değerlendirilmesi konusu üstünde durulmaktadır. Bu çalışmalar sonucunda normal gelişim göstermeyen öğrencilerin ve velilerinin eğitim faaliyetlerine katılımı mecburi olmuş ve devlet koruması altına alınmıştır. (Sucuoğlu & Akalın, 2010). BEP, normal gelişim göstermeyen bireylerin gelişiminin izlenmesi yanı sıra bireyin hangi davranışın ne zaman, nasıl, kim tarafından, hangi ortamda kazandırılacağını; uzmanlara hangi ihtiyaçların önemli olduğunu belirten planlardır (Özyürek, 2009). BEP'te bireyin; akademik alanlardaki düzeyi, uzun ve kısa dönemli amaçları, sunulabilecek özel eğitim uygulamalarını, bireylerin eğitim programlarına katılma derecesini, zamanını, ne kadar süreceğini ve değerlendirilmesini içinde bulundurmaktadır (MEB, 2018).

Özel Eğitime İhtiyacı Olan Bireylere Yönelik Eğitsel Düzenlemeler

Herhangi bir engeli olmayan öğrencilerle normal gelişim göstermeyen öğrencilere yönelik geliştirilen eğitsel çalışmalar arasında keskin çizgilerle ayrılan farklılıklar yoktur.

Normal gelişim göstermeyen öğrencilerin eğitiminde; en az sınırlandırılmış eğitim ortamlarının sağlanması ve bireylerin toplumla kaynaşmasının sağlanması hedeflenmektedir. Ayrıca bu bireylerin gelişim seviyelerini artırarak aktif ve üreten vatandaşlar hâline getirmek amaçlanmaktadır (MEB, 2018). Bireylerin kabiliyetleri çerçevesinde en üst seviyeye ulaştırmak için çeşitli özel eğitim modelleri oluşturulmuştur. Özel eğitim modelleri, normal gelişim göstermeyen bireylerin herhangi bir engeli olmayan öğrencilerle beraber eğitim görmesi, yatılı kurumlarda eğitim görmesine kadar birçok eğitim hizmetini içinde barındırmaktadır (Sucuoğlu, 2004).

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri

Her yeni bilimsel çalışmada değişiklikler olduğu gibi psikolojik danışmanlık ve rehberlik kavramı da günümüz koşulları değiştikçe değişmekte ve güncellenmektedir. Rehberlik başlangıçta bireyleri bir bölüme yerleştirmek ve yönlendirmek amacıyla yapılan bir hizmet olarak görülüyordu. Günümüz rehberlik anlayışında ise; kişiyi istihdam etmekten başka psikolojik, sosyal, ekonomik gibi alanlarda çıkmaza giren bireylerin bu çıkmazdan kurtulmalarını sağladıklarını, meslek seçimiyle beraber mesleki hayatlarında karşılaştıkları problemlerle baş etmelerini sağlayacak yardımlar sundukları, bunlar gibi birçok konuda rehberlik hizmeti aldıkları ayrıca başı sonu belli olmayacak kadar farklı konuları kapsadığı da belirtilmektedir. Ayrıca deneyimler, yeni araştırma ve incelemeler sonucunda rehberlik ve psikolojik danışmanın tanımı daha açık ve net bir şekilde yerini bulmuştur (Tan, 1992). PDR faaliyetlerinin merkezinde bütün bireyler vardır. Rehberlik ve psikolojik danışma kişinin kendini bir bütün olarak tanımasına yardımcı olmakla beraber kişinin aktif, bağımsız olmasına, öz düzenleme ve öz yargılama becerilerini kazanmasına yardımcı olduğu belirtilmiştir (Yeşilyaprak, 2004).

Gelişimin bütüncül yapısı göz önüne alındığında bireylerden tüm alanlardaki gelişim yeterliliklerini kazanmaları beklenmektedir. Bu konuda MEB tarafından gerekli hizmetin sağlanması için sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimi alanlarından rehberlik hizmetleri sunulmaktadır. Sosyal duygusal gelişim alanı; bireyin kendini tanıması ve geliştirmesi, başkalarını anlaması, diğer kişilerle sağlıklı bir ilişki kurabilmesi, amaçlar belirleyip bu amaçlara ulaşmak için uğraş vermesi, aile ve çevresindeki değerlere karşı duyarlılık geliştirmesini kapsamaktadır. Kariyer gelişim alanı; Bireyin yetenek, ilgi ve diğer özelliklerini tanıması, meslekler ile kendi özellikleri arasında ilişki kurması, kariyer gelişimine yönelik farkındalık kazanması, iş hayatı ve eğitim hayatı arasındaki bağı fark etmesini içermektedir. Akademik gelişim alanı; bireyin sınıfına ve okuluna karşı aidiyet kazanması, kuralları

içselleştirmesi, akademik olarak istikrar göstermesi ve sorumluluk alması, akademik başarısı için gerekli bilgi ve becerileri geliştirmesini kapsamaktadır (MEB, 2020).

Yukarıda açıklanan gelişim alanlarının desteklenmesi için psikolojik danışman/rehberlik öğretmenleri, yöneticiler, öğretmenler, veliler ve diğer paydaşlar tarafından bazı çalışmalar yapılmaktadır. RPDH' yönelik psikolojik danışman/rehberlik öğretmenleri tarafından okullarda bireyi tanıma, yöneltme, yerleştirme, izleme, müşavirlik ve konsültasyon hizmetleri sunulmaktadır (Balcıoğlu vd., 2017; MEB, 2017; Yüksel-Şahin, 2008). Bireyi tanıma kapsamında bireyi tanıma teknikleri uygulanır ve değerlendirmesi yapılır. Bu sonuca göre öğrencilerle ve ilgili diğer kişilerle görüşmeler yapılabilir. Müşavirlik hizmeti kapsamında öğretmen, yönetici, veliler ve öğrenciyle iletişimde olan diğer bireylere gerekli rehberlik anlayışı kazandırmak için çalışmalar yürütülür. Yöneltme ve izleme çalışmalarına yönelik öğrenciye uygun staj, iş, alan, meslek, dal veya çeşitli kültürel faaliyetlere yönlendirmesi ve izlenmesi yapılabilir (MEB, 2017).

Ülkemizde uygulanan RPDH'ye yönelik okul ve kurumlarda, sorunları çözüme kavuşturmaya yönelik, yöneltme ve yerleştirme çerçevesinde değerlendirilen bir hizmet olarak görülmüştür. Ama günümüz koşulları değiştikçe RPDH'nin önemi ve PDR'ye olan talep artmaktadır (Yeşilyaprak, 2009).

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetlerinin Amaçları

RPDH faaliyetleri, bireylerin gelişmesini ve topluma ayak uydurmasını sağlamak için eğitim süreçlerinin içerisine harmanlanmıştır. RPDH'nin asıl hedefi, öğrencilerin kendini gerçekleştirmesidir. Kendini gerçekleştirmeyle ifade edilmek istenen; bireyde bulunan performansın, niteliklerin, kabiliyetlerin uygulamaya geçirilmesi, kullanılması ve davranış hâline getirilmesi ve geliştirilmesi olarak belirtilmektedir. Kendini gerçekleştiren birey öz düzenleme, öz yargılama ve öz denetleme yapan birey olarak ifade edilmiştir (Yeşilyaprak, 2004). Psikolojik danışmanlar/rehberlik öğretmenleri, normal gelişim gösteremeyen öğrencilerin her alanda kişisel/sosyal, eğitsel ve mesleki ilerlemelerini sağlamak için çaba harcamaktadır (Yalçın, 2006). Bulunduğumuz çağda yaşamın ve eğitimin akışını engelleyen çocuk istismarı, aile içi şiddet gibi problemlerin en az seviyeye düşürülmesi konusunda çaba sarf edilmektedir. Kurumlardaki RPDH normal gelişim gösteremeyen bireylerin başlarından geçebilme olasılığı olan sorunların önlenebilmesi için gelişim alanları üzerinde çalışarak öğrencilerin duyuşsal, sosyal ve psikolojik sağlığın devamını amaçlamaktadır (Ültanır, 2000). Ayrıca daha çok ilkokul ve liselerde RPDH'nin asıl hedefinin önleyici boyutta olduğu belirtilmiştir. Bu çerçevede psikolojik danışman/rehberlik öğretmenleri faydalı bir hizmet sunmak için öğretmen ve ailelerle karşılıklı görüşmeler gerçekleştirmelidirler (MEB, 2018). Bu

görüşmelerin amacı; bireylerin bireysel gelişimlerini desteklemek ve kendilerini gerçekleştirmiş birey olarak yetiştirmek olarak ifade edilmiştir (Kepçeoğlu, 1994).

RPDH, normal gelişim gösteremeyen öğrencilerin veya herhangi bir yetersizliği olmayan bireyin yüzleştiği problemlere çözüm üretebilen, bireyin arzularını ve bu nitelikleri çerçevesinde dileklerini ifade etmelerini sağlayan; kendini gerçekleştirme sürecine katkıda bulunan bir faaliyettir. RPDH temel amaç, öğrencilerin karar vermede yaşadıkları sorunları aşmalarında yardımcı olmaktır. Bireyler karar verme sürecinde kaygı ve endişe yaşadıkları vakit rehberlik sevisine başvurduklarını belirtilmiştir (Can, 2005).

Bireylerin gelişim sorunları, genellikle çevre tarafından belirlenmiş dış bir uyarana veya hedefe uygun hareket etmeye zorlanmasıyla görülmektedir. Birey doğru davranışı yaptığında ödüllendirme, yanlış davranışı yaptığında ise cezalandırılma gibi davranışlarla yüzleşmekte ve savunma mekanizmaları kullanmaktadır. Savunma mekanizmalar, kişinin olduğu gibi hareket etmesini engellemektedir. RPDH'nin hedefi, savunma mekanizmalarını kullanan bireylerin bu davranışını söndürmek ve oldukları gibi hareket etmek, bir problemle yüzleştiklerinde yaratıcı çözüm bulmak, topluma uyum sağlamak ve pozitif yönlerini geliştirmek olarak belirtilmiştir. (Bakırcıoğlu, 2003). Tüm bu sonuçlar neticesinde RPDH; kişinin kendini her alanda tanıması, geliştirmesi, denetlemesi ve öz yeterliliğe sahip olmasını sağlamaktır.

Özel Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri

Özel eğitim ve RPDH, normal gelişim göstermeyen öğrencilere yönelik yapılan uygulamaların; içerik, hedef, yöntem ve becerileri yetersizliği olmayan diğer öğrencilere verilen RPDH ile aynı seviyededir. Fakat normal gelişim göstermeyen öğrencilerin kabiliyet düzeyleri ve toplumda iletişime geçtiği bireylerin durumuna bakıldığında çok farklı RPDH'a ihtiyaç duyulduğu saptanmıştır. Bu nedenle normal gelişim göstermeyen öğrencilerin nitelikleri ve gereksinimleri sebebiyle; alanında uzmanlaşma, sabırlı, gönüllü olma ve bazı becerileri kazanmayı ön görür. Dolayısıyla; kişisel, eğitsel ve mesleki RPDH'nin daha verimli olacağı belirtilmektedir (Tagay & Çakar, 2017). Çağdaş eğitim sisteminin RPDH normal gelişim göstermeyen öğrencilere verilen RPDH etkili çalışmanın olmadığı anlaşılmaktadır Bundan dolayı özel eğitim ve RPDH alanında eş güdümlü olarak yapılacak çalışmalar önem arz eder. Özgüven (2007) normal gelişim göstermeyen öğrencilerin RPDH'a ihtiyaç duymasının nedenlerini aşağıdaki gibi açıklamıştır:

- Normal gelişim göstermeyen öğrencilerin toplumla kaynaşması, sosyal etkileşimlerde bulunmaları ve bu etkileşimi devam ettirmekte problem yaşamaları,

- Kendilerini bir bütün olarak benimsemede normal gelişim gösteren akranlarına göre belirli yardımlara gereksinim duymaları,
- Sosyal etkileşimi başlatma ve devam ettirmede sıkıntı çekmeleri,
- Toplumdaki diğer bireylerin olumsuz tutumları sebebiyle psikolojik, duygusal ve kişilik gibi sorunlarla karşılaşmaları,
- Sosyal çevredeki kişilerce kabul edilme konusunda problem yaşamaları

Açıklanan nedenlerden dolayı normal gelişim gösteremeyen öğrencilerin temel ihtiyaçlarından yoksun oldukları ifade edilebilir. Normal gelişim göstermeyen öğrencilerin karşılaştıkları bu sorunları aşmalarında RPDH'ın önemi oldukça büyüktür. Normal gelişim göstermeyen öğrencilere yönelik etkili bir RPDH vermek için yetersizliği olmayan kişilerde yapıldığı gibi önem arz eden gereksinimlerinin iyice belirlenmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu amaçla, normal gelişim gösteremeyen öğrencilerin özelliklerini ve ihtiyaçlarını belirlemek için yapılan standart testlerin yanında doğal gözlem ve informal ölçme araçlarından da faydalanılmalıdır. Böylece normal gelişim göstermeyen öğrencilerin gereksinimlerine yönelik RPDH verilerek çevreye uyumlu ve üreten kişiler olarak yetiştirilebileceği belirtilmektedir (Kahveci, 2017).

Normal gelişim göstermeyen bireylere verilen RPDH etkili olacak şekilde sürdürülmesi için faaliyetlerin bir grupla yerine getirmek ve bu grubun içinde yer alan psikolojik danışman/rehberlik öğretmenin bireyin; akademik, sosyal ve duygusal becerileri iyileştirmek ve yardımda bulunması gerekmektedir.

Normal gelişim göstermeyen öğrencilere verilen RPDH'ın bir bölümünü kişinin etrafında bulunan velilere sunulan hizmetler oluşturur. Psikolojik danışman/rehberlik öğretmeni normal gelişim göstermeyen öğrencilere ve velilerine yapılan yardımlarda aileyi bir bütün hâlinde değerlendirerek gerçekleştirdiği etkinlikleri planlı bir şekilde düzenler. Bu aşamada psikolojik danışmanın normal gelişim göstermeyen bireylerin velilerine: çocuk hakkında bilgi verme, psikoterapötik yardım, anne baba eğitim programları faaliyetleri vermelidirler (Kahveci, 2017; Özgüven, 2007). Normal gelişim göstermeyen bireylerin nitelikleri ve engelinin türü ve derecesi hakkında velilere bilgi verme, aileleri bilinçlendirme, psikoterapötik yardım sunma, ailelerin geçirdikleri çatışmaları giderme ve çocuklarıyla etkileşiminde yararlanacakları yöntemleri kullanmayı öğreten anne-baba eğitim programları RPDH'nin etkili bir şekilde yürütülmesini sağlayan unsurlardır. Hangi yöntem ve tekniği ne zaman ve nasıl kullanılacağını ailelerin gereksinimleri ve özellikleri belirler (Küçüker, 1993).

Yapılan incelemeler sonucunda özel eğitim ve RPDH'ın eş değer olmayan sonuçlar doğurduğu belirtilmektedir. Özel eğitim faaliyetleri ve RPDH iç içe geçmiş sarmal hizmetler

olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca özel eğitim ve RPDH, MEB merkez teşkilatında aynı birim bünyesinde yürütülmektedir. Bu nedenle özel eğitim ve RPDH birbirini tamamlayan iki parça olarak görülmüştür (Özoğlu, 1986). Bu araştırmalar sonucunda RPDH, kurumlarda bulunan normal gelişim göstermeyen bireylere yönelik sunulan bir hizmet olarak görülmüştür. Bu da psikolojik danışma ve rehberlik alanını negatif yönde etkilemiştir (Halmatov, 2014). RPDH'nin özel eğitim uygulamalarıyla bir olarak görülmesi ve aynı gruba sokulması, bu iki uygulamanın maddi ve insan kaynağı olarak sıkıntı yaşamasına sebep olmuştur. Ayrıca RPDH'nin sadece normal gelişim göstermeyen bireylere verilen bir hizmet olarak algılanmasına ve alanın sınırlandırılmasına neden olmuştur. Bu hususlar uzmanlarca RPDH gelişimi önünde bir engel olduğu vurgulanmıştır (Doğan, 1996; Yeşilyaprak, 2004). Normal gelişim göstermeyen bireylerinde yetersizliği olmayan kişilerde olduğu gibi RPDH'dan yararlanmasını sağlayan yasal dayanak, 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamedir. İlgili kararnamenin 22.maddesine göre RPDH; "Örgün ve yaygın eğitim kurumlarına giden normal gelişim göstermeyen öğrencilere RPDH ulaştırmak için okullarda açılan RPDH servisi normal gelişim göstermeyen öğrencilerde eğitim gereksinimlerine göre sunar. RPDH gerçekleştirilirken çevredeki RAM ve diğer kurum ve kuruluşlarla beraber hareket eder." şeklinde belirtilmektedir. 2017'de düzenlenen Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliğinde normal gelişim göstermeyen öğrencilere RPDH'ı yapan okul psikolojik danışmanların görev ve sorumluluklarından söz edilmiştir. Bu yönetmeliğe göre:

- Normal gelişim göstermeyen bireylere ve velilerine yönelik eğitim faaliyetlerinin yürütülmesine yardımcı olmak ama kurum ve kuruluşlarla birlikte hareket ederek,
- Tam zamanlı kaynaştırma çerçevesinde ve kurumlarda gerçekleştirilen destek eğitim sınıflarında eğitim gören bireylerin gelişimini izler.
- Normal gelişim göstermeyen bireylere evde ve hastanede RPDH vermek olarak belirtilmiştir.

2018'de düzenlenen Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde kurumlarda RPDH'ın uygulanmasında bulunan okul psikolojik danışmanların ödev ve sorumlulukları aşağıda olduğu gibi belirtilmiştir:

- Normal gelişim göstermeyen bireylerin ebeveynlerine verilecek eğitim faaliyetlerini düzenlemek ve bu düzenlemeler hakkında bilgi vermek.
- BEP'te yer alan bireyin gereksinimi olan RPDH'ı programa yönelik gerçekleştirilmesi sağlamak olarak belirtilmiştir (MEB, 2018).

Psikolojik Danışman/Rehberlik Öğretmenlerinin Görev ve Sorumlulukları

PDR'nin kendi alanına özgün yöntem ve teknikleri olan, uzman gerektiren profesyonel bir uygulamadır. Bundan dolayı PDR uygulamalarının verimliliğini sağlamak için uzmanların kendi alanlarında donanımlı olmaları şarttır. Mesleklerini icra ederken kendilerini de sürekli güncellemeleri önemli olduğu belirtilmektedir (Kepçeoğlu, 1994). Kepçeoğlu'na (1994) göre RPDH, kişinin kendisini ve toplumdaki diğer bireyleri tarafsız olarak anlamaya çalışması ve bunun sonucunda elde edilen sorunların çözümü için gelişimsel alanlara yoğunlaşarak sosyal ve psikolojik olarak mutlu ve güzel bir yaşamın elde edilmesi amaçlanmaktadır. Dollerhide vd. (2008) psikolojik danışman/rehberlik öğretmeninde olması zorunlu olan mesleki bilgiler, kişisel özellikler ve psikolojik danışma becerilerini şu şekilde ifade etmektedir;

- Psikolojik danışman/rehberlik öğretmenleri; öğrencilerin bilişsel, mesleki, kişisel ve sosyal gelişmelerine destek olmak için RPDH sunma, BEP hazırlama, izleme ve değerlendirme çalışmalarında bulunma, bilgi ve beceri eğitimi sunma gibi durumlarda üst seviyede olmalıdırlar.
- Normal gelişim göstermeyen bireylerin kültür, aile, sosyoekonomik düzey, cinsel kimlik, dil ve değerler gibi konularda aralarında farklılık olmasından dolayı psikolojik danışman/rehberlik öğretmenleri, çok-kültürlü psikolojik danışma bilgilerine sahip olmalıdırlar.
- Bireylerin akademik becerilerini üst seviyeye götürmek için uygun strateji, yaklaşım, yöntem ve teknikleri kullanabilmelidirler.
- Yöneticilerle, personellerle ebeveynlerle ve çevredeki gruplarla ilişki kurma görüş alışverişinde bulunma gibi bilgili olmalıdırlar.
- Öğretmen ve ailelerin eğitimi programlarında bulunarak normal gelişim göstermeyen bireylerin gelişimine katkıda bulunmalılar.
- Kurumda verimli bir eğitim ortamı yaratmak için gerekli hizmet ve programları oluşturma ve düzenleme bilgisine sahip olmalıdırlar.
- Yasal güçlerini ve yapamayacakları faaliyetleri öğrenmelidirler. Kendini, bireyi ve toplumu sarsacak bir problemle yüzleştiklerinde bildiklerini hayata geçirme becerisine sahip olmadırlar. RPDH alanının ahlak standartlarını öğrenmelidirler.
- Gelişimsel rehberlik yaklaşımı çerçevesinde bir program oluşturmalı ve faaliyete geçirebilmelidir.
- Eğitim sistemi içerisinde barındırdığı unsurlarla beraber hareket etmelidir.

RPDH'nin ilerlemesinde önemli paya sahip olan Amerikan Okul Psikolojik Danışmanları Derneği [ASCA] ise psikolojik danışmaların sorumluluklarını;

- Normal gelişim göstermeyen bireylerin kendilerine amaç belirlemelerini ve geleceklerini planlamalarında yardımcı olmak,
- Normal gelişim göstermeyen bireylerin niteliklerine ve gereksinimlerine yönelik önleyici çalışmalar yapmak,
- Normal gelişim göstermeyen öğrencilerin kabiliyetlerini yükseltici faaliyetler düzenlemek ve uygulamaya geçirmek
- Bireysel ya da grupla RPDH sunmak ve bireylerin ailelerine, öğretmenlerine ve diğer personellere RPDH vermek olarak belirtilmiştir. Bu çalışmalara ek olarak; kurumun diğer destek sistemlerine yöneltme, akran desteği sağlama, bilgi verme, RPDH programlarını hazırlama ve sunulan hizmetleri devam ettirme ve kusurlu yanlarını düzeltme görevlerini içermektedir. Ayrıca tüm bireylerin eğitim geçmişini, birikimini ve yaşantılarını için savunuculuk yapmak, kurum içi ve dışındakilerle grup etkinlikleri yapmak, kurumun liderlik ve politika üretici ekibinin içinde yer almak, normal gelişim göstermeyen bireylere yoğun ve özellikli müdahaleler sağlamak, kurumun gelişimsel ve ruh sağlığı uzmanı olmak şeklinde açıklanmıştır (Fidan & Owen, 2008).

Türkiye'de psikolojik danışman/rehberlik öğretmenlerin görev ve sorumlulukları 2017'de düzenlenen Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği ile oluşturulmuştur. Bu yönetmelikte psikolojik danışmanın danışanlarına, velilerine ve kurum çalışanlarına yönelik olarak gerçekleştirmesi gereken ödev ve sorumlulukları yönetmeliğin 23. ve 34. maddelerinde aşağıdaki gibi ifade edilmiştir (MEB, 2017);

- Öğrencileri her yönüyle tanıma, akademik olarak değerlendirme ve uygun yerlere yerleştirme, yönlendirme ya da refere eder. Ayrıca uzmanlık gerektiren ölçme araç gereçleri kullanır ve analizini yapıp değerlendirir.
- Sınıf rehber öğretmenleriyle rehberlik planları hakkında müşavirlik uygulaması yapar. Sınıf rehber öğretmenlerine yol gösterir.
- Normal gelişim göstermeyen bireylerin eğitim gereksinimlerinin yerine getirilmesi için BEP oluşturma grubunda RPDH yürütür.
- Normal gelişim göstermeyen bireylere ve velilerine verilen eğitim faaliyetlerinin uygulanmasıyla ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla birlikte hareket eder.
- Destek eğitim sınıflarında eğitim gören normal gelişim göstermeyen öğrencilerin seviyelerindeki ilerlemeyi takip eder. Öğretmenlere yol gösterir.
- Normal gelişim göstermeyen öğrencilere evde ve hastanede RPDH sunar,
- Veli toplantılarında yer alır, velilere yönelik RPDH yürütür.

- RPDH ölçme ve değerlendirme araç ve gereçleri kullanılırken normlara, bilimsel ve ahlaki ilkelere göre hareket eder
- Okul yöneticileri, öğretmenler, okul çalışanları ve velilere dönük RPDH için müşavirlik yapar,
- Yapmış olduğu faaliyetlerin verimini yükseltmek için inceleme, izleme, ölçme ve değerlendirme yapar şeklinde belirtilmiştir.

Alanyazın incelendiğinde RPDH'la ilgili öğretmenler, psikolojik danışman/rehber öğretmen, veliler ve yöneticilerle yapılmış çalışmaların mevcut olduğu görülmektedir. Özabacı vd. (2008), tarafından okul yöneticilerinin okullardaki RPDH'ın yürütülmesine ilişkin görüşlerinin incelendiği bir çalışma sonucunda; öğrenci gelişiminin yararı için psikolojik danışman/rehber öğretmenin okullarda sürekli olarak bulunması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Camadan ve Sezgin (2012) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ilkokul yöneticilerinin; RPDH'a yönelik çeşitli seminer faaliyetlerinin düzenlenmesinde okuldaki psikolojik danışman/rehber öğretmenle iş birliği içerisinde oldukları tespit edilmiştir. Bıçak ve Demirbolat (2019) tarafından yapılan bir başka çalışmada sonucunda; psikolojik danışman/rehber öğretmenler, okul yöneticilerinin RPDH alanıyla ilgili daha fazla bilgi sahibi olmaları ve iş birliği içerisinde olmaları gerektiğine yönelik beklentilerinin olduğu belirlenmiştir.

Williams ve Wehrman, (2010) okul yöneticileri ve psikolojik danışmanlar arasında iş birliği ve gizliliği ele aldıkları çalışmada; yöneticiler ve psikolojik danışmanların iş birliği kurabilmeleri ve geliştirebilmeleri için stratejiler düzenleyip uygulamaları gerektiği vurgulanmıştır. Kozal vd. (2022) yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerin velileriyle yapılan bir başka çalışma sonucunda; rehberlik servisiyle okul yönetiminin iletişiminin yetersiz olduğu belirlenmiştir. Karataş'ın (2021) yaptığı bir araştırmada ise; okul müdürlerinin rehberlik hizmetleri ve özel eğitim hizmetleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir.

Cimsir ve Carney (2017) tarafından yapılan bir çalışmada; psikolojik danışmanların tutumlarının ve eğitimlerinin, engelli öğrencilere hizmet sağlamaya hazır olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Karataş ve Polat'ın (2013) rehber öğretmenler yaptıkları bir çalışmada ise; okul yöneticilerinin rehberlik hizmetlerine yönelik inançlarının olduğu fakat uygulamalarının yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Tagay ve Çakar (2017) tarafından rehber öğretmenlerle yapılan bir başka bir çalışmada ise; veliler, öğretmenler ve okul yöneticilerinin ilgisiz ve isteksiz olmalarının rehberlik hizmetlerinin yürütülmesindeki sorunlardan olduğu belirtilmiştir.

Hannon vd. (2017) yetersizlikten etkilenmiş bireylerin velileriyle yaptıkları bir çalışma sonucunda; okullarda yer alan psikolojik danışmanların rehberlik çalışmalarıyla benzer

deneyimlere sahip velileri bir araya getirmede, öğrencilerin okul ortamındaki ilişkilerinin sağlamlaştırmada ve öğrenci başarısını yükseltmede etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Studer ve Quigney (2005) yapılan başka bir çalışma sonucunda ise okullarda aktif olarak görev yapan psikolojik danışmanlar yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerle rehberlik faaliyetleri yürütmek için hazır olmadıkları tespit edilmiştir. Myers ve Nicole (2005) tarafından yapılan bir çalışmada; psikolojik danışmanların sadece engelli öğrenciler için tasarladıkları hizmetlere değil, tüm rehberlik hizmetlerine engelli öğrencileri dâhil ederek savunuculuklarını ortaya koydukları sonucuna ulaşmıştır.

Vilbas ve King-Sears (2023) yaptıkları sistematik derleme çalışması sonucunda; psikolojik danışmanların yetersizlikten etkilenmiş öğrencileri destekleyebilmeleri için daha fazla araştırma repertuarına ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Konuyla ilgili Foley-Nicpon vd. (2012) yirmi yıl boyunca rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanın yayınlanmış dergilerde yetersizlikten etkilenmiş öğrencilere yer veren çalışmaları incelemişler, araştırma sonucunda ilgili konudaki çalışmaların %3'ten daha az olduğu sonucuna ulaşmışladır.

Alanyazında yapılmış çalışmalarda; RPDH'ın yürütülmesinde okul yöneticileriyle psikolojik danışman/rehber öğretmen arasındaki iş birliğinin değerlendirildiği ve psikolojik danışmanların yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerle çalışma durumlarının incelendiği görülmektedir. Ancak hangi RPDH'ın yapıldığı ve bunların sonuçları hakkında bilgi veren çalışmaların sınırlı olduğu dikkat çeken boyutlardan biridir. Ayrıca ulusal alanyazında özel eğitim okullarında çalışan yönetici ve öğretmenlerle yapılmış sınırlı sayıda çalışma olması dikkat edilmesi gereken bir diğer boyuttur. Bu bağlamda yetersizlikten etkilenmiş öğrenciler ve bu öğrencilerle çalışan yönetici ve öğretmenlerin RPDH'a yönelik ihtiyaçlarının derinlemesine tespiti önem arz etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yöntem

Araştırma Yöntemi

Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından fenomonoloji deseni kullanılmıştır. Fenomenoloji çalışmalarında insanların diğerleri ile yaşadıkları etkileşimleri nasıl değerlendirdikleri belirlenir (Creswell, 2012; Mcmillan & Schumacher, 2014). Eğitim bilimlerindeki konularda sıklıkla kullanılan fenomenoloji çalışmaları, insanların olaylar karşısındaki algı ve deneyimlerini betimler (Fraenkel, 2009). Bu bağlamda araştırma kapsamında fenomenolojik desenin kullanılmasının amacı; katılımcılarından RPDH'ın nasıl yürütüldüğüne, çalışmalara nasıl karar verildiğini, ortak hangi çalışmaların yapıldığına dair deneyimlerine ilişkin algılarını ortaya çıkarmaktır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın amacı, özel eğitim okulları ve kurumlarında yürütülen RPDH'ın öğretmen, yönetici ve veli görüşlerine göre değerlendirmelerine ilişkin betimsel bir çalışma yapmaktır. Araştırmanın çalışma grubunda Erzurum İl'inde bulunan özel eğitim okulları çalışan yönetici ve öğretmenler ile bu kurumlarda çocuğu eğitim öğretime devam eden veliler bulunmaktadır. Çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği ile seçilen 10 öğretmen, 10 yönetici ve 10 veliden oluşmaktadır.

Ölçüt örnekleme tekniği araştırmacının çalışma konusuyla ilgili belirli özelliklere ilişkin bilgi veren öğeler seçmesidir. Bu teknikte araştırmacı, evrene ilişkin bilgileri temelinde amacına uygun en iyi bilgiyi edinmek için hangi katılımcıların seçileceğine yönelik bir yargıya varmaktadır (Fraenkel vd., 2012; McMillian & Schumacher, 2014). Bu doğrultuda araştırmanın yürütüldüğü yerleşim biriminde bulunan tüm özel eğitim okullarındaki yönetici, öğretmen ve çocuğu bu okullara devam eden veliler çalışma grubunun oluşturulmasında dikkate alınmıştır. Bu kapsamda çalışma grubunu oluşturan yönetici, öğretmen ve velilere yönelik ayrıntılı demografik bilgiler Tablo 1 ve Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 1. *Görüşmeye Katılan Yönetici ve Öğretmenlere Yönelik Demografik Bilgiler*

Katılımcılar	Cinsiyet	Görev Süresi(yıl)	Branş	Öğrenim Durumu	Görev Yaptığı Okul/Kurum
Yöneticiler					
Y_1	E	35	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Lisans	Özel Eğitim Uygulama I. Kademe
Y_2	E	14	Beden Eğitimi	Lisans	Özel Eğitim Anaokulu
Y_3	E	22	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Lisans	Özel Eğitim Uygulama Okulu
Y_4	E	8	Bilişim teknolojileri	Lisans	BİLSEM
Y_5	E	16	Bilişim teknolojileri	Lisans	BİLSEM
Y_6	E	40	Tarih	Lisans	Özel Eğitim Meslek Lisesi
Y_7	E	20	Türkçe	Yüksek Lisans	İşitme Engelliler İlkokulu
Y_8	E	25	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Lisans	İşitme Engelliler Ortaokulu
Y_9	E	31	Özel Eğitim	Lisans	Görme Engelliler İlkokulu/Ortaokulu
Y_{10}	E	18	Müzik	Lisans	Özel Eğitim Uygulama I. ve II. Kademe
Öğretmen					
$Ö_1$	K	7	Görme Engelliler	Lisans	Özel Eğitim Uygulama I. Kademe
$Ö_2$	K	5	Fen ve Teknoloji	Lisans	İşitme Engelliler Ortaokulu
$Ö_3$	E	15	Tarih	Lisans	BİLSEM
$Ö_4$	K	7	Zihin Engelliler	Lisans	Özel Eğitim Uygulama II. Kademe
$Ö_5$	E	3	Özel Eğitim	Lisans	Özel Eğitim Uygulama II. Kademe
$Ö_6$	E	2	Özel Eğitim	Lisans	Özel Eğitim Meslek Lisesi
$Ö_7$	E	19	Mobilya ve İç Tasarım	Lisans	Özel Eğitim Meslek Lisesi
$Ö_8$	E	20	Özel Eğitim	Yüksek Lisans	Özel Eğitim Uygulama II. Kademe
$Ö_9$	K	2	Özel Eğitim	Lisans	Özel Eğitim Uygulama I. Kademe
$Ö_{10}$	E	3	Özel Eğitim	Lisans	Özel Eğitim Uygulama III. Kademe

Tablo 2. *Görüşmeye Katılan Velilere Yönelik Demografik Bilgiler*

Katılımcılar	Cinsiyet	Çocuğun Okula Devamı (Yıl)	Öğrenim Durumu
V_1	K	8	İlkokul
V_2	K	4	Lisans
V_3	K	3	İlkokul
V_4	E	4	Ortaokul
V_5	K	2	Lisans
V_6	K	2	Lisans
V_7	K	12	Ortaöğretim
V_8	K	8	Lisans
V_9	K	1,5	Lisans
V_{10}	K	7	İlkokul

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama araçlarını yarı-yapılandırılmış görüşme formu (Ek 1) oluşturmaktadır.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Araştırmada özel eğitim okul ve kurumlarında yürütülen RPDH'nin öğretmen, yönetici ve veli boyutunda neler olduğu, hangi konularda iş birliği gerektiği, planlanan hizmetlerin sonuçlarının nasıl bir etki ortaya koyduğunun tespit edilmesi için yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde, yanıtlayıcının seçeceği bir yanıt seçeneği yoktur. Bunun yerine sorular bireysel yanıtlara izin verecek şekilde ifade edilmiştir. Bu soruların amacı oldukça spesifiktir. Eğitim araştırmalarında çoğu görüşme yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış soruların bir kombinasyonunu kullanılmaktadır. Bu durum yüksek oranda nesnellik ve tekdüzelik sağlarken aynı zamanda araştırmayı netleştirmeye izin verir (McMillian & Schumacher, 2014).

Bu bağlamda görüşme formu hazırlanmadan önce çalışma grubuna benzer farklı katılımcılarla informal görüşmeler yapılmıştır. Daha sonra konuyla ilgili alanyazın gözden geçirilmiş, elde edilen bilgilerin sentezlenmesi sonucunda görüşme soruları hazırlanmıştır (Ek 1). Hazırlanan görüşme sorularıyla mevcut çalışma grubunda yer almayan 3 katılımcıyla pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Araştırma süreci başlamadan önce Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Etik Kurulundan uygunluk onayı alınmıştır (Sayı No: 09/22). Ayrıca okullarda yapılacak görüşmeler için Erzurum İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alınmıştır (Sayı No: 36648235) Çalışma grubu belirlendikten sonra görüşmeyi kabul eden katılımcılara bilgilendirilmiş onam formu imzalatılmıştır. Görüşmeler önce öğretmenlerle daha sonra velilerle gerçekleştirilmiştir. Yöneticilerle yapılan görüşmeler ilgili katılımcıların idari görevleri nedeniyle çevrim içi şekilde ses ve görüntü kaydı alınarak yapılmıştır. Yüz yüze görüşmeler ise Erzurum Palandöken Rehberlik ve Araştırma Merkezinin bireysel görüşme odasında gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşme ortalama 35-45 dakika sürmüştür. Yüz yüze görüşmelerde görüşmenin başladığı andan itibaren ses kayıt cihazı aktif edilip yanıtlar dijital ortamda kayıt altına alınmıştır. Bütün görüşmeler 45 gün içerisinde tamamlanmıştır.

Verilerin Analizi

Görüşmeler, özel eğitim okul ve kurumlarında yürütülen RPDH'nin öğretmen yönetici ve veli görüşlerine göre derinlemesine bilgi edinmek amacıyla yapılmıştır. Bu doğrultuda 10 öğretmen, 10 yönetici ve 10 veliyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Analiz sürecine başlanmadan önce çalışma grubundaki öğretmenler $Ö_x$, yöneticilere Y_x ve velilere V_x şeklinde

kod isimler verilmiştir. Sonrasında katılımcılardan alınan yanıtlar transkript edilerek yazılı hâle getirilmiştir.

Araştırmada görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu analiz türünde amaç elde edilen verilerden açıklayıcı kavram ve kategorilere ulaşmaktır. İçerik analizi gözlem ve görüşme verilerinin sistematikleştirilmesi ve sayısallaştırılması bakımından önemlidir (Fraenkel, 2012). Nitel araştırma yaklaşımına dayalı araştırmalarda veriler analiz edilirken kodlama, kategorize etme ve yorumlama olarak içerik analizi gerçekleştirilir. İlk kodlar veya kategoriler araştırma sorularından veya verilerden türetilebilir. Araştırmacı bunu yaparken sahadaki deneyimlerinden veya alan yazından faydalanabilir. Kodlar oluşturulurken araştırmacı verileri kendi başına anlaşılabilen bir cümlelik veya bir kelime grubu olarak veri öğelerine ayırır. Bu veri öğelerine anlam kazandırmak için kod isimler verilir. Daha sonra ise benzer şekilde kodlanmış verilerin anlamını açıklamak ve ana fikrini temsil eden kategoriler oluşturulur (Fraenkel, 2012; McMillian & Schumacher, 2014).

Bu kapsamda transkript edilen ham veriler tekrar tekrar okunmaya başlanmıştır. Aynı zamanda dokümanlar üzerinde hatırlatıcı notlar alınmıştır. Bu okuma sürecinde alınan notlarla katılımcıların düşüncelerini yansıtan kavramlar, sözcük öbekleri kod olarak kullanılmıştır. Aynı düşünceleri yansıtan kavramlar birden fazla katılımcının görüşlerinde yer aldığında ortak kod olarak belirlenmiştir. Katılımcıların görüşlerini yansıtan anahtar kavramlar yetersiz kaldığında düşünceye en yakın kavram kod olarak ifade edilmiştir. İçerik analizi ekseninde ortaya çıkan kodlardan birbirine yakın olanlar kategori ve temalar içerisinde okuyucuya sunulmuştur. Kod, kategori ve temalardan oluşan tabloların altına katılımcılara ait örnek görüşlere yer verilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırma yaklaşımına dayalı yürütülen çalışmalarda yapılan her bir adım okuyucuyu ikna edici boyutta gerçekleştirilmelidir. Bu durum araştırmacının; verilerin toplanması, verilerin analizi, veri toplama araçlarının geliştirilmesi ve araştırma temelinin kurulmasında geçerlik ve güvenirlik boyutları önemli bir durumdur.

Nitel araştırmalarda veri analizi sürecinde değerlendiriciler arası tutarlılığın belirlenmesi güvenirliği sağlamanın bir yoludur (Fraenkel, 2012; Gay vd., 2012; McMillian & Schumacher, 2014). İçerik analizi kapsamında güvenirliği sağlanması amacıyla veri analizi iki ayrı değerlendirici tarafından ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. Daha sonra kodlayıcılar arasındaki uyum oranına bakılarak analiz güvenirliği hesaplanmıştır. İki değerlendirici arasındaki uyum oranı .85 çıkmıştır. Bu oran kabul edilebilir güven aralığında (.70-.90) yer almak almaktadır

(McMillian & Schumacher, 2014). Ayrıca analiz sürecinin güvenirliğinin yansıtılması amacıyla katılımcılarının görüşlerinden örnek katılımcı ifadelerine yer verilmiştir.

Geçerlik boyutunda ise geliştirilen veri toplama aracı kapsam geçerliği yönünden değerlendirilmek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur (Creswell, 2012). Sorular Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde öğretim üyesi 2 alan uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda görüşme sorularına önerilen düzenlemeler yapılarak son şekli verilmiştir

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bulgular

Özel eğitim kurumlarında yürütülen RPDH'ın öğretmen, yönetici ve veli görüşlerine göre değerlendirilmesinin amaçlandığı bu araştırmada, her bir guruptaki katılımcılardan elde edilen veriler kategoriler oluşacak şekilde sunulmuştur. Bu süreçte öncelikle görüşme sorusu yazılmış sonrasında görüşmelerin analizinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular yazılı hâle dönüştürülen ses kayıtları ile desteklenmiştir.

Öğretmenlere İlişkin Bulgular

Görüşmede katılımcılara okulunuzda yürütülen RPDH'la ilgili rehber öğretmen ile yaptıkları çalışmaların neler olduğu sorulmuştur. Elde edilen yanıtlardan; veli görüşmesi, aile eğitimi, BEP, sosyal faaliyetler, sınıf içi davranış problemleri ve bireyi tanıma kodları oluşturulmuştur. İlgili kodlar ve katılımcılar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. *RPDH İlgili Planlamalar*

Kodlar	Katılımcılar
Veli Görüşmesi	$Ö_1$, $Ö_4$, $Ö_5$, $Ö_6$, $Ö_8$, $Ö_9$
Aile Eğitimi	$Ö_1$, $Ö_8$, $Ö_9$, $Ö_{10}$
BEP	$Ö_4$, $Ö_8$, $Ö_9$
Sosyal Faaliyetler	$Ö_6$, $Ö_8$, $Ö_9$
Sınıf İçi Davranış Problemler	$Ö_1$, $Ö_2$, $Ö_7$, $Ö_{10}$
Bireyi Tanıma	$Ö_3$

Araştırmaya katılan $Ö_1$, $Ö_4$, $Ö_5$, $Ö_6$, $Ö_8$ ve $Ö_9$ kodlu RPDH'la ilgili psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle görüşmeleri planladıklarını ifade etmişlerdir.

> **$Ö_1$:** *"Rehber öğretmenle genellikle velilerle görüşme yapmak ve bunlara aile eğitimi vermek için birlikte çalışıyoruz. Ayrıca sınıf içi problemlerde bilgi alışverişinde bulunuyoruz."*

> **$Ö_6$:** *"Velilerle çocukların daha fazla bağımsızlaşması ve kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için iş birliği içinde çalışmalarda bulunuyoruz. Çocuklar için piknik, gezi gibi sosyal aktivitelere yönelik planlar yapıyoruz."*

$Ö_1$, $Ö_8$, $Ö_9$ ve $Ö_{10}$ kodlu öğretmenler ise psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle birlikte aile eğitimleri planladıklarını belirtmişlerdir.

> **$Ö_8$:** *"Sosyal ve kültürel faaliyetleri birlikte yürütüyoruz. BEP hazırlarken konuşuyoruz. Velilerle görüşmelerde sürekli iletişim halindeyiz. Aile eğitimlerinin planlanması, sunulması ve değerlendirilmesinde beraber karar alıyoruz."*

Araştırmaya katılan $Ö_4$, $Ö_8$ ve $Ö_9$ kodlu öğretmenler ise konuyla ilgili olarak öğrencilere BEP hazırlanırken psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle birlikte hareket ettiklerini ifade etmişlerdir.

> **$Ö_4$:** *"Çalıştığımız öğrenciler özel eğitim gerektiren öğrenciler olduğu için özellikle BEP hazırlanırken rehber öğretmene ihtiyaç duyuyoruz. Hazırladığımız bu dokümanları ailelerle görüşüp paylaşabilmek için rehber öğretmenimiz bize yol gösterici oluyor diyebilirim."*

Araştırmaya katılan $Ö_6$, $Ö_8$ ve $Ö_9$ öğretmenler ise psikolojik danışman/rehberlik öğretmenle birlikte sosyal faaliyetler planladıklarını bildirmişlerdir.

> **$Ö_9$:** *"Okulun kültürel ve sosyal faaliyetlerini birlikte planlayıp uygulamaya koyuyoruz. Öğrencilerin sınıfa uyumuna yönelik anne-babalarıyla iletişimde olarak onlara yönelik seminerler, eğitimler gerçekleştiriyoruz. Bir de BEP sürecinde sürekli konuşuyoruz."*

$Ö_1$, $Ö_2$, $Ö_7$ ve $Ö_{10}$ koldu öğretmenler sınıf içi davranış problemleriyle ilgili sağaltım planlarının yapılmasına ilişkin psikolojik danışman/rehberlik öğretmenle çalışmalar yürüttüklerini ifade etmişlerdir.

> **$Ö_2$:** *"Rehberlik çalışmalarının iyi yürütülebilmesi için öğrencinin ve ailenin iyi tanınması gerektiğini düşünüyorum. Bu anlamda öğrencinin sınıf içerisinde sergilediği bazı davranışların altında yatan sebepleri bulmak ve çözüm geliştirmek için sürekli diyalog halinde bulunuyoruz."*
>
> **$Ö_7$:** *"Okula ve sınıfa uyum problem yaşayan veya sıkıntılı davranışlar sergileyen öğrencilerimize yönelik alan atölyelerinde bu sorunlarını gidermek için çalışmalar yapıyoruz."*
>
> **$Ö_{10}$:** *"Öğrencilerin okulda yapmış oldukları sorunlu davranışlarla baş etmede, aile eğitimleri planlamada ve aile içi sorun yaşayan öğrencilerimize yapılacaklar hakkında beraber çalışıyoruz."*

Bu konuda son olarak $Ö_3$ kodlu öğretmen ise psikolojik danışman/rehberlik öğretmenle birlikte bireyi tanıma faaliyetleri planladıklarını belirtmiştir.

> **$Ö_3$:** *"Kuruma yeni kayıt yaptıran öğrencilerin bireyi tanıma teknikleri kullanılarak tanınması ve kişisel bilgilerin toplanması hakkındaki çalışmalar."*

Görüşmede katılımcılara RPDH'ın yürütülmesiyle ilgili karar alırken psikolojik danışman/rehberlik öğretmenle birlikte nasıl bir yol izliyorsunuz sorusu yöneltilmiştir. Elde edilen yanıtlardan; fikir alışverişi, toplantı, bağımsız çalışma, idareye danışma ve müşavirlik kodları oluşturulmuştur. Elde edilen bulgular Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. *RPDH'la İlgili Karar Alma Süreci*

Kodlar	Katılımcılar
Fikir Alışverişi	$Ö_{2,}$ $Ö_3$ $Ö_4$, $Ö_5$, $Ö_6$, $Ö_{8,}$ $Ö_9$
Toplantı	$Ö_{7,}$ $Ö_9$, $Ö_{10}$
Bağımsız Çalışma	$Ö_{7,}$ $Ö_9$
İdareye Danışma	$Ö_1$, $Ö_8$
Müşavirlik	$Ö_3$

Araştırmaya katılan $Ö_{2,}$ $Ö_3$ $Ö_4$, $Ö_5$, $Ö_6$ ve $Ö_8$ kodlu öğretmenler psikolojik danışman/rehberlik öğretmenle yürütülmesine yönelik karar sürecinde rehber öğretmenle sürekli iletişim hâlinde olduklarını vurgulamışlardır.

> **$Ö_2$:** *"Herhangi bir plan olacaksa öncelikle oturup konuşuruz ne yapabiliriz diye. Tabi bu konuşmalar tek sefer olmaz devamlı olarak fikir alışverişinde bulunup konuşuruz."*
>
> **$Ö_4$:** *"Öğrencilere rehberlik edecek konularda ben gidip arkadaşa anlatırım. O düşünür ve bir fikirle gelir. Sonra ben onu öğrenci gibi düşünerek uygulamaya koyarım ya da koymam. Koymazsam tekrar meslektaşımla görüşürüz. Sürekli haberdar olacak şekilde ilerleriz."*
>
> **$Ö_5$:** *"Özel eğitim öğretmeni olarak rehber öğretmenimizle hep düşüncelerimi paylaşırım o da benimle paylaşır. En sonun ne uygulayacaksak bu düşünce havuzundan ortaya çıkarırız. Herkes bildiğini ortaya koyar."*
>
> **$Ö_6$:** *"Önce ihtiyaçları belirliyorum neler olabilir diye. Örneğin. Problem davranışsa neden kaynaklandığını ne sıklıkta ortaya çıktığını anlamaya çalışıyorum. Bunları anladıktan sonra rehber öğretmene başvuruyorum. Karşılıklı beyin fırtınası yaptıktan sonra öğrenci için en makul olanı uygulamaya koyuyorum. Olumsuz bir durum olursa tekrar tekrar konuşup yeni uygulamalar gerçekleştiriyoruz."*

$Ö_7$, $Ö_9$ ve $Ö_{10}$ kodlu öğretmenler ise rehberlik hizmetlerine ilişkin uygulanmadaki kararların alınmasına toplantılar sonucunda karar verdiklerini ifade etmişlerdir.

> **$Ö_7$:** *"Öğrenci, öğretmen ve idare üçgeninde sağlıklı karar almak için on beş yirmi günde bir rutin toplantılar gerçekleştiriyoruz. Bu zamana kadar hepimiz ayrı ayrı çalışıyoruz. Bu toplantılar yoluyla öğrenci gereksinimleri için kararlar almaya çalışıyoruz."*
>
> **$Ö_9$:** *"Önce bağımsız şekilde yapılabilecek faaliyetleri kendim çıkarıyorum. Daha sonra bir problem olduğunda ya da bir faaliyet gerçekleştireceğimiz zaman öğretmenler kurulunu topluyoruz. Sık sık bu toplanmaları yapıyoruz. Burada herkes fikirlerini dile getiriyor. İhtiyaçlarımıza en uygun kararı bu fikirler arasından seçiyoruz."*

$Ö_1$ ve $Ö_8$ kodlu öğretmenler ise hizmetlerin planlanması ve yürütülmesi sürecinde okul idaresine danışarak karar aldıklarını ifade etmişlerdir.

Ö1: *"Rehber öğretmenle konuştuktan sonra fikirlerimizi idaremize sunuyoruz. İdarenin onaylamadığı bir kararı uygulamıyoruz. Bazen ayrı düştüğümüz noktalar oluyor ama farklı fikirler sunuyoruz. Öğrencilerimizin özel eğitim gerektiren öğrenciler olması nedeniyle sorumluluk daha fazla olduğu için okul idaresinin kararı onaylaması önemli."*

Ö8: *"Rehber öğretmenimizle bir karar alsak da müdürlüğe danışmadan son kararı vermiyoruz. Müdürlüğün etkisi karalarımızın şekillenmesinde etkili oluyor."*

Ö3 kodlu öğretmen ise hangi hizmetlerin yürütüleceğine müşavirlik yapılarak karar verildiğini bildirmiştir.

Ö3: *"Bu tür hizmetlerde rehber öğretmenimiz daha bilgili olduğu için ondan yardım alıyoruz. Planlamalar onun bize yaptığı müşavirlikler sonucunda belirleniyor. O bize anlatıp açıkladıkça uygulamalarımız ona göre şekilleniyor."*

Görüşmede katılımcılara psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle iş birliği yapma ihtiyacı duydukları konular sorulmuştur. Elde edilen yanıtlardan; veli ile görüşme, davranış sorunları, akran problemleri, aile eğitimi planlaması, akademik beceriler ve okula uyum kodları oluşturulmuştur. İlgili bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. *Katılımcıların İş Birliği Yapma İhtiyacı Duyduğu Konular*

Kodlar	Katılımcılar
Veli ile Görüşme	Ö1, Ö2, Ö4, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10
Davranış Sorunları	Ö4, Ö9, Ö10
Akran problemleri	Ö3, Ö5, Ö7
Aile Eğitimi Planlaması	Ö7, Ö1
Akademik Beceriler	Ö5, Ö3
Okula Uyum	Ö3

Araştırmaya katılan Ö1, Ö2, Ö4, Ö6, Ö8, Ö9 ve Ö10 kodlu öğretmenler psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle iş birliği yapmak istedikleri konuyu veli görüşmeleri olarak vurgulamışlardır.

Ö2: *"Rehber öğretmenlerimizle özellikle ailevi konularda iş birliği yapma ihtiyacı hissediyorum. Akademik, okul ve arkadaş ilişkileri konusunda sınıf rehber öğretmeni olarak kendimi yeterli buluyorum."*

Ö6: *"Ders dışı öğrenci ihtiyaçları olarak görüşmeyi uygun buluyorum. Örneğin; ailelerle görüşmek gibi. Bunun dışında materyal hazırlama ve etkinliklerde de fikir alıyorum."*

Ö8: *"Sıkıntılı ailelerle görüşmek için rehber öğretmenimize başvuruyorum. Anne ve babası ayrılmış ya da ergenlik dönemi yaşayan öğrencilerimin ihtiyaçları konusunda yetersiz hissediyorum."*

$Ö_4$, $Ö_9$ ve $Ö_{10}$ kodlu öğretmenler ise davranış sorunlarıyla ilgili olarak psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle iş birliği yapma ihtiyacı hissettiklerini ifade etmişlerdir.

> **$Ö_4$:** *"Tutarlı ve tutarsız davranışlar konusunda zorlanıyorum. Bu konuda yardım almak her zaman iyi oluyor. Çocuk sorunlu davranışlarından dolayı arkadaşlarına zarar verebiliyor. Bunun için önlem almak çok önemli. Tabi sadece öğrenciye müdahale etmek anlamında değil aynı zamanda veliyle de bu konuda görüşmeleri rehber öğretmen aracılığıyla gerçekleştiriyorum."*
>
> **$Ö_{10}$:** *"Problem davranışların çözümünde hangi sağaltımın uygulayacağımız konusunda beraber çalışmak her zaman istiyorum. Velilerle görüşmede sıkıntılar yaşıyoruz. Rehber öğretmenimiz burada bize köprü oluyor."*

$Ö_3$, $Ö_5$ ve $Ö_7$ kodlu öğretmenler öğrencilerinin akranlarıyla olan problemlerinde r psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle iş birliğine gereksinim duyduklarını vurgulamışlardır.

> **$Ö_5$:** *"Özel eğitim öğrencileriyle çalıştığımız için öğrenciler, kendi problemleri dışında sınıf ortamında akranlarıyla da problemler yaşıyorlar. İşin içerisine veliler de dâhil olduğu zaman daha karmaşık hale geliyor. Bu sorunları halletmek için rehberlikle iletişime geçiyorum. Bunun dışında meslek okulu olduğumuz için öğrencilere toplumsal yaşamda daha iyi bir iş imkânı sunabilmek için okuma ve yazmalarının iyi olmasına gayret gösteriyorum. Bazen yetemediğim durumlar olabiliyor bu konuda da öğretmenimizden yardım alıyorum."*

$Ö_7$ ve $Ö_1$ kodlu öğretmenler ise ebeveynlere yönelik eğitimlerin planlanmasında psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle iş birliği yaparak süreci yürütmek istediklerini belirtmişlerdir.

> **$Ö_1$:** *"Dönemin başında yapılan veli görüşmelerinde iletişim içinde olmaya ihtiyaç duyuyorum. Bundan sonra da yapılacak aile eğitimlerin kapsamlı çalışmalar için birlikte çalışmamız gerekiyor."*

Görüşmede katılımcılara psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle yaptıkları çalışmaların sonuçlarına yönelik görüşleri sorulmuştur. Katılımcılardan elde edilen verilerden; velilerle iletişimde artış, davranış sorunlarının azalması, aile eğitiminin iyileşmesi, öğretim ortamının etkili hâle dönüşmesi ve motivasyon artışı kodları oluşturulmuştur. İlgili kodlar ve katılımcılar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. *Psikolojik Danışman/Rehberlik Öğretmeniyle Yapılan Çalışmaların Sonuçları*

Kodlar	Katılımcılar
Velilerle İletişimde Artış	$Ö_1$, $Ö_6$, $Ö_7$, $Ö_8$, $Ö_{10}$
Davranış Sorunlarının Azalması	$Ö_2$, $Ö_5$, $Ö_9$, $Ö_{10}$
Aile Eğitiminin İyileşmesi	$Ö_1$, $Ö_8$,
Öğretim Ortamının Etkili Hâle Dönüşmesi	$Ö_2$, $Ö_4$,
Motivasyon Artışı	$Ö_3$

Araştırmaya katılan $Ö_1$, $Ö_6$, $Ö_7$, $Ö_8$ ve $Ö_{10}$ kodlu öğretmenler RPDH ile ilgili psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle yapılan çalışmaların sonucunda velilerle olan iletişimlerinde artış meydana geldiğini belirtmişlerdir.

> **$Ö_6$:** *"Öğrenciler okula ilk başladıkları yıl neredeyse bir dönem hiçbir veliyi doğru düzgün tanımıyorduk telefonda bile konuşmuyorduk. Yaptığımız ev ziyaretleri ve okul davetleri sonucunda aramızdaki iletişim oldukça güçlendi."*

> **$Ö_{10}$:** *"Ailelerin okula daha sık gidip geldiğini görmeye başladık. Bizimle olan diyalogları gelişti. Onlardan öğrendiğimiz kadarıyla çocukların evdeki problem davranışlarında azalmalar olmuş. Bende sınıfta bunu fark ediyorum."*

$Ö_2$, $Ö_5$, $Ö_9$ ve $Ö_{10}$ kodlu öğretmenler yapılan çalışmaların sonucunda öğrencilerdeki davranış problemlerinde azalmalar meydana geldiğini ifade etmişlerdir.

> **$Ö_2$:** *"Rehber öğretmenle olan çalışmamız sonucunda öğrencilerin davranış sorunlarında köklü değişiklikler elde ettiğimizi düşünüyorum. Öğrencilerimizi iyi tanıdığımız için oluşabilecek problemlerinde önüne geçebiliyoruz. Daha iyi öğrenme ortamları oluşturarak çocukların mutlu olmasını yaptığımız çalışmalar sayesinde sağladık."*

$Ö_1$ ve $Ö_8$ kodlu öğretmenler ise gerçekleştirilen aile eğitimlerindeki niteliğin rehber öğretmenlerle yapılan çalışmalar sonucunda artış gösterdiğini belirtmişlerdir.

> **$Ö_8$:** *"Benim sadece sınıfta öğretmem yeterli olmuyor becerileri ya da akademik bilgileri. Aile desteklemedikten sonra çabuk unutuluyor. Aileye öğreteceklerim belliydi ama nasıl öğreteceğimi bilmiyordum ya da nasıl iletişim kuracağımı işte bu noktada rehber öğretmen arkadaşım devreye girdi. Onun da destekleriyle daha güzel bir aile eğitimi planladık."*

$Ö_2$ ve $Ö_4$ kodlu öğretmenler rehber öğretmenle yapılan çalışmalar sonucunda öğretim ortamının etkililiğinin artış gösterdiğini ifade etmişlerdir.

> **$Ö_4$:** *"Özel eğitim gerektiren öğrencilere bir şeyler öğretirken bildiğimiz sınıf düzeni işe yaramıyor. Nerede dikkat dağınıklığı olduğu nerede ilgi artabileceği deneyimlemeler sonucunda elde ediliyor. Bu deneyimleri de rehber öğretmenimizle planladığımız etkinlikler sonucunda elde ettim. Olumlu katkıları olduğuna inanıyorum."*

$Ö_3$ kodlu öğretmen ise yapılan çalışmaların öğrencilerinde ve kendisinde motivasyon artışına katkı sağladığını vurgulamıştır.

> **$Ö_3$:** *"Özel eğitim sabır gerektiren bir branş. Aynı şeyi defalarca anlatmak zorunda kalabiliyorsunuz. Ancak ufak dokunuşlar bazen beklenmedik olumlu sonuçlara neden olabiliyor. Buda meslekten haz almamı sağlıyor. Bu yüzden rehber öğretmenimizden aldığım her destek çok önemli. Bazen ona kendimi anlatıp kendime göre çözüm geliştirmemiz gerektiğini bile rahatça anlatabiliyorum."*

Yöneticilere İlişkin Bulgular

Yöneticilerle yapılan görüşmelerde RPDH ile ilgili psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle birlikte yapılan çalışmalar ve iş birliği hissedilen çalışmalara yönelik sorulan

sorulardan elde edilen veriler destek hizmetler ve gelişimsel önleyici hizmetler olmak üzere 2 tema altında toplanmıştır. Destek hizmetler temasında müşavirlik, program yönetimi, mesleki gelişim ve yöneltme izleme kategorileri oluşturulmuştur. Müşavirlik kategorisinde; veli toplantıları, personel toplantıları ve akademik faaliyetler olmak üzere 3 kod oluşturulmuştur. Program yönetimi kategorisinde BEP kodu, mesleki gelişim kategorisinde hizmet içi eğitim kodu oluşturulmuştur. Gelişimsel ve önleyici hizmetler temasında yöneltme ve izleme kategorisinde sosyal faaliyetler kodu oluşturulmuştur. İlgili kategori ve kodlar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. *Yöneticilerin Psikolojik Danışman/Rehberlik Öğretmeniyle Birlikte Yaptıkları Planlamalar*

Temalar	Kategoriler	Kodlar	Katılımcılar
Destek Hizmetler	Müşavirlik	Veli Toplantıları	Y_2, Y_5, Y_6, Y_7, Y_9, Y_{10}
		Personel Toplantıları	Y_2, Y_7, Y_9, Y_{10}
		Akademik Faaliyetler	Y_3, Y_4
	Program Yönetimi	BEP	Y_8, Y_6
	Mesleki Gelişim	Hizmet İçi Eğitim	Y_9
Gelişimsel ve Önleyici Hizmetler	Yöneltme ve İzleme	Sosyal Faaliyetler	Y_3, Y_4, Y_6

Y_2, Y_5, Y_6, Y_7, Y_9 ve Y_{10} kodlu yöneticiler psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle veli görüşmelerini birlikte planladıklarını ifade etmişlerdir.

> **Y_2:** *"Rehber öğretmenimizle birçok konuyu ortak paydada yürütmeye çalışıyoruz. Bazen benim idari işlerimden dolayı aksaklıklar meydana geliyor. Ancak en aza indirgemeye çalışıyorum. Genelde veliler doğrultusunda onların sorunlarını, isteklerini ve öğretmenlerle olan iletişimlerini karşılamak için planlamalar yapıyoruz. Aynı zamanda öğretmenlerimizin de bizden ve velilerden olan beklentilerini gerek akademik gerekse de sosyal ya da mesleki olarak karşılayabilmek için öğretmenlerimizle görüşmelerin nasıl olacağına yönelik fikir alışverişinde bulunuyoruz."*
>
> **Y_6:** *"Ebeveynlerle olan sorunların çözümü, çocuklarıyla ilgili neler yapabilecekleri konusundaki çalışmalarımızı beraber yürütüyoruz. Özel eğitim okullarında çalıştığımız için çocuklara BEP hazırlanması ve komisyonda neler yapılması gerektiğine yönelik tasarlamaları ayarlamaya çalışıyoruz."*
>
> **Y_7:** *"Öğretmenlerimizin ihtiyaçları, motive olmaları, problemlerine çözüm odaklı yaklaşımlar için birlikte çalışıyoruz. Burada öğretmenlerimizin sadece kendi sorunlarıyla değil velilerle olan birlikteliklerine de katkı sağlamaya çalışıyoruz. Onlar için toplantılar ayarlıyoruz."*

Y_2, Y_7, Y_9 ve Y_{10} kodlu yöneticiler öğretmenlere yönelik gerçekleştirdikleri çalışmaları psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle birlikte planladıklarını vurgulamışlardır.

Y_9: *"Farklı noktalar birlikteyiz aslında. Bizim için özel gereksinim öğrencilerimizin öğretmenleri de özel. Bu hususta en çok onları desteklemeye çalışıyoruz, sık sık toplanıp onları dinliyoruz. Onların ihtiyaç duydukları hizmet içi faaliyetleri merkeze iletiyoruz. Eğer imkânlarımız el verirse bizler ilimizde planlamaya çalışıyoruz. Başka bir boyut ise velilerimiz. Onlarla da toplanıyoruz dinliyoruz. Her türlü desteği vermeye çalışıyoruz."*

Y_3 ve Y_4 kodlu yöneticiler akademik faaliyetler kapsamında rehberlik servisiyle ortaklaşa çalışmalar yürüttüklerini bildirmişlerdir.

Y_3: *"Öğrencilerimizin akademik alanda nasıl eğiteceğimiz konusunda fikir alışverişin bulunuyoruz. Öğrencilerimizin sosyal hayatta karışılabilecekleri problemleri ve bunları giderme noktasında kültürel ve sosyal planlamalar yapıyoruz."*

Y_8 ve Y_6 kodlu yöneticiler psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle BEP planlarının düzenlenmesi sürecini birlikte yürüttüklerini ifade etmişlerdir.

Y_8: *"Okulumuzda rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleriyle ilgili rehber öğretmenimizle BEP planlarını koordine etmekteyiz. Okulumuz özel eğitim okulu olduğu için BEP'e önem vermekteyiz."*

Y_3, Y_4 ve Y_6 kodlu yöneticiler sosyal faaliyetlerin psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle ortak bir şekilde planlandığını vurgulamışlardır.

Y_4: *"çocukları akademik ve sosyal olarak birçok yönden hayata hazırlamak zorundayız. Bu öğrencilerinde toplumda yer alabilmesi için gerekli sosyal faaliyetleri ayarlamamız şart. Biz bu konular üzerine oldukça fazla odaklanıyoruz."*

Yapılan görüşmelerde yöneticilere RPDH'nin yürütülmesiyle ilgili karar sürecinde nasıl bir yol izledikleri sorulmuştur. Elde edilen veriler kapsamında ihtiyaç analizi, iş birliği, danışma, olası sonuçları düşünme, bilgileri değerlendirme, problemi tanımlama ve bağımsız çalışma kodları oluşturulmuştur. İlgili kodlar Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. *Yöneticiler ve Psikolojik Danışman/Rehberlik Öğretmenlerinin Karar Alma Süreci*

Kodlar	Katılımcılar
İhtiyaç Analizi	Y_9, Y_2, Y_3, Y_5
İş Birliği	Y_4, Y_9, Y_{10}
Danışma	Y_8, Y_7
Olası Sonuçları Düşünme	Y_5
Bilgileri Değerlendirme	Y_6
Problem Tanımlama	Y_5
Bağımsız Çalışma	Y_1

Araştırmaya katılan Y_9, Y_2, Y_3 ve Y_5 kodlu yöneticiler psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle RPDH'ya yönelik karar alırken ihtiyaç analizi yaptıklarını ifade etmişlerdir.

> **Y_5:** *"Öncelikle ortada bir sorun varsa bu sorunu kaynağıyla birlikte belirleriz. Buna göre Bir plan yapılacaksa rehberlik servisiyle istişare yaparak kurumun fiziki ve psikososyal imkânlarını göz önünde bulundurarak planlama yapmaktayız. Planlamalarda gereksinimlerimizin değerlendirmesini yapıp imkânlarımıza göre karşılayıp karşılayamayacağımıza karar veririz."*

> **Y_9:** *"Okul ihtiyaçlarının avantaj ve dezavantaj olarak değerlendirilmesi ve öğrenci ihtiyaçlarına öğretmenle birlikte karar verilmesinden ilk adımımızdır. İkinci adımımız ise bu ihtiyaçları iş birliği içerisinde çözmeye ve karar almaya başlamaktır."*

Y_4, Y_9 ve Y_{10} kodlu yöneticiler hizmetlerin yürütülmesinde iş birliği yaparak karar aldıklarını vurgulamışlardır.

> **Y_{10}:** *"öğrencilerimiz tanılarını alıp okulumuza geldikten sonra; hangi sınıflara hangi tür ve dereceye göre yerleştirileceklerine, o sınıflarda problem yaşama ihtimallerine ya da diğer sorunlara yönelik önlem almak için bütün öğretmenlerimizle ortaklaşa çalışıp karar veririz.*

Y_8 ve Y_7 kodlu yöneticiler karar alma sürecinde psikolojik danışman/rehberlik öğretmenine danıştıklarını ifade etmişlerdir.

> **Y_8:** *"Kurum müdürü olarak rehberlik konularıyla ilgili rehber öğretmene soruyorum. Fikirlerini aldıktan sonra öğrenciler için en faydalı olacak faaliyetlere karar veriyorum."*

Y_6 kodlu yönetici karar sürecinde var olan bilgileri değerlendirerek bir karara ulaştıklarını ifade etmiştir.

> **Y_6:** *"Rehber öğretmenin öğrenciler için tutmuş olduğu bireysel dosyaların incelemesini yaparak ihtiyacımız olan çalışmalara karar verilmektedir."*

Y_1 kodlu yönetici rehberlik hizmetlerine yönelik yapılacak çalışmalara kendilerinin ve psikolojik danışman/rehberlik öğretmenlerinin bağımsız çalışmaları sonucunda karar verdiklerini bildirmiştir.

> **Y_1:** *"Rehberlik servisi çalışır, değerlendirir fikirlerini sunar. Bende buna dayalı idareci olarak araştırıp bir fikir ortaya koyup uygulanmasına karar veririm."*

Görüşmelerde yöneticilere; psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle yaptıkları çalışmaların sonuçlarına yönelik düşüncelerini belirtmeleri istenmiştir. Elde edilen yanıtlardan güçlü iletişim, veli ilgisinde artış, okul memnuniyeti ve etkili çözümler kodları oluşturulmuştur (Tablo 9).

Tablo 9. *RPDH Çalışmalarının Sonuçları*

Kodlar	Katılımcılar
Güçlü İletişim	Y_1, Y_2, Y_4, Y_5, Y_8
Veli İlgisinde Artış	Y_9, Y_{10}
Okul Memnuniyeti	Y_6, Y_7
Etkili Çözümler	Y_2

Araştırmaya katılan Y_1, Y_2, Y_4, Y_5 ve Y_8 kodlu yöneticiler yapılan çalışmaların sonucunda öğrenciler, veliler ve öğretmenler arasındaki iletişimin güçlendiğini ifade etmişlerdir.

> **Y_1:** *"Çalışmalarımız sonucunda belki de telefonda bile hiç konuşamadığımız velilerimizle iletişimimizi başlatmış olduk. Bunu yaparken öğretmenlerimiz birbirlerine yardımcı oldular. Onlarda iş konusunda daha fazla birbirleriyle muhatap olmaya başladılar."*
>
> **Y_2:** *"Özel gereksinimli öğrencilerin velileri daha hassas durumdalar. Bu yüzden onlarla konuşurken her şeyi iki kere düşünmek zorundasınız. Bazı veliler ile anlaşma ya da uyum yakalama sorunlarımız oluyor. Ancak rehber öğretmenimizin yöntemleriyle onlarla daha iyi anlaşabiliyoruz. En azından sorunlarımızı konuşabiliyoruz. Tabi bunun bir süreç olduğunu unutmamak gerek. Biz kendi aramızda bile sorun yaşıyoruz. Öğretmen arkadaşların fikir ayrılıklarından dolayı birbirlerinden uzaklaşması söz konusu. Bu durumu onlara sağladığımız sosyal faaliyetlerle gidermeye çalıştık. Başarılı olduğumuzu düşünüyorum."*

Y_9 ve Y_{10} kodlu yöneticiler yapılan çalışmaların velilerin; okula ve çocuklarına karşı ilgilerinde artış sağladığını vurgulamışlardır.

> **Y_{10}:** *"Velilerimiz çocuklarıyla ilgilenmiyorlar. Onları okula davet edip programlar yapmaya başladıkça çocuklarıyla ilgili daha çok soru sorduklarını görüyoruz. Ya da farklı bir konu da bile olsa okulu ziyaret edip ne yapılması gerektiğini tartışıyorlar."*

Y_6 ve Y_7 kodlu yöneticiler ise okul memnuniyetinin hem veli hem de öğretmen olarak arttığını ifade etmişlerdir.

> **Y_6:** *"Psikososyal faaliyetler insanlara okul ortamını sevdiriyor. Bunu veli de öğretmende idareci de seviyor. Herkes okula mutlu ve huzurlu bir şekilde geliyor. Ama bu faaliyetleri ara sıra gerçekleştirebiliyoruz. Çünkü imkânlarımız el vermiyor."*

Y_2 kodlu yönetici ise psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle birlikte yapılan çalışmalar sonucunda sorunlara yönelik etkili çözümler ortaya çıktığını vurgulamıştır.

> **Y_2:** *"Bazı sorunlar için çabalayarak geliştirdiğimiz çözümler daha sonraki problemlerimizde de işimizi kolaylaştırıyor. Bu mana da ben yapılan çalışmaların etkisinin büyük olduğuna inanıyorum."*

Velilere İlişkin Bulgular

Yapılan görüşmelerde velilere; psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle birlikte yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların hangi konularla ilgili olduğu sorulmuştur. Velilerin verdiği cevaplara göre aile eğitimi, aile içi ilişki, okula devam, ergenlik dönemi, çalışma programı, akran ilişkileri ve davranış sorunları kodları oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kodlar MEB rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri müşavirlik teması kapsamında sınıflandırılmıştır (Tablo 10). Yalnızca V_3 kodlu veli konuyla ilgili görüş belirtmemiştir.

Tablo 10. *Velilerin Psikolojik Danışman/Rehberlik Öğretmeniyle Birlikte Yaptıkları Çalışmalar*

Tema	Kategoriler	Kodlar	Veliler
Müşavirlik	Ebeveyn	Aile Eğitimi	V_4, V_5, V_6, V_8, V_7, V_9, V_{10}
		Aile İçi İlişki	V_2, V_5
	Öğrenci	Okula Devam	V_1, V_5
		Ergenlik Dönemi	V_1
		Çalışma Programı	V_4
		Davranış Sorunları	V_{10}
		Akran İlişkileri	V_8

Görüşmeye katılan V_4, V_5, V_6, V_8, V_7, V_9 ve V_{10} kodlu veliler psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle birlikte yapmış oldukları çalışmalar kapsamında aile eğitimlerini vurgulamışlardır.

> **V_4:** *"Ben evde çocuğuma neler yapabilirim ve nasıl yapabilirim merak ediyorum. Rehber öğretmenimiz de bana aile eğitimlerine katılmamı söyledi. Neye ihtiyacım varsa burada ona göre eğitim yapılacağını söyledi. Aslında benim söylediklerim herkesin söylediği gibi geldi. Mesela ders çalışırken bir plan lazım oluyor. Bunun gibi."*
>
> **V_{10}:** *"Aile eğitimlerine katılıyorum. Zaman zaman çocuğumun davranış problemleriyle ilgili görüşmeler gerçekleştiriyorum."*
>
> **V_9:** *" Evde ne yapabilirim diye görüşüyorum. O da beni okulda olan eğitimlere davet ediyor. Ora da anlatıyorum. Konuşuyoruz. Ama sürekli görüşmek istesem de sıra gelmiyor."*

V_2 ve V_5 kodlu veliler aile üyeleri ve çocuk arasında olan ilişkiye yönelik birlikte çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

> **V_5:** *"Oğlumun gelişimi için okulda velilerle ilgili yapılan seminerlere katılıyorum. Ben anne olarak daha sabırlıyım. Çocuğum özel olduğu için bazen kardeşleriyle babasıyla sorun yaşayabiliyor. Buna ne yapabiliriz diye öğretmenle*

görüşüyorum. Bazen okula gitmek istemiyor. Ben çok istiyorum sürekli gitmesini."

V_1 kodlu veli ise çocuğunun ergenlik dönemi problemleri ve okula devamla ilgili psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle birlikte çözüm aradıklarını vurgulamıştır.

V_1: *"Okulumuzdaki rehber öğretmenimizle kızımın geleceği için tüm çabayı veriyoruz. Onun sayesinde ergenlikte yaşadığı bir sürü sıkıntıyı beraber hallettik. Sıkıntıları çok büyümeden beraber hallettik. Özellikle okula gitmek istemedi bunu çözmeye çalıştık. Keşke daha fazla görüşsem imkân olsa."*

V_8 kodlu veli ise çocuğunun akranlarıyla olan ilişkileri ve kendilerine yapılacak eğitimler için psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle iletişim hâlinde olduğunu ifade etmiştir.

V_8: *"çocuğumun genel durumu hakkında görüşüyoruz. Arkadaş ilişkileriyle ilgili gözlemler yapmaktayız. Bizler için hangi eğitimler yapılması gerektiğine dair planlama yapıyoruz."*

Görüşmelerde katılımcılara psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle RPDH'nin yürütülmesiyle ilgili karar alma sürecini nasıl gerçekleştirdiklerine ilişkin düşünceleri sorulmuştur. Katılımcılardan alınan cevaplara göre; birebir görüşme, durum tespiti ve öğretmen önerisi kodları oluşturulmuştur. Oluşan bulgular Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11. *Velilerin Psikolojik Danışman/Rehberlik Öğretmeniyle Karar Alma Süreci*

Kodlar	Katılımcılar
Birebir Görüşme	V_1, V_2, V_5, V_6, V_8, V_9, V_{10}
Sorunun Belirlenmesi	V_1, V_2
Öğretmen Önerisi	V_4, V_7

Araştırmaya katılan V_1, V_2, V_5, V_6, V_8, V_9 ve V_{10} kodlu veliler rehberlik hizmetleri sürecinde psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle birlikte karar alırken birebir görüşmeler gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir.

V_5: *"Oğlumun her zaman bir sorunu oluyor. Rehber öğretmene başvuruyorum. Neler yapabileceğimiz konusunda beni sık sık görüşmeye çağırıyor. Konuşuyoruz ortak bir yol bulmaya çalışıyoruz."*

V_6: *"Özel olarak öğretmenimizle görüşüyoruz. Öğretmenimiz yapılacak ve yapılması gerekenlerle ilgili beni bilgilendiriyor. Bende ona bir şeyler söylüyorum. Tecrübelerinden faydalanarak beraber bir sonuca varıyoruz."*

V_{10}: *"Sene başında okuldaki rehber öğretmenimizle birlikte görüşmeler yapıyoruz. Bu görüşmelerle sene içerisinde neler yapabiliriz onları ortaklaşa değerlendiriyoruz."*

V_1 ve V_2 kodlu veliler ise rehberlik hizmetleriyle ilgili sorunların belirlenmesinden yola çıkarak karar aldıklarını vurgulamışladır.

V_1: *"Rehber öğretmenimizle bire bir görüşmeler yapıyoruz. Ne yapacağımızı konuşurken sorunumuzun ne olduğunu iyice konuşuyoruz. Soruna yönelik tespitlerden sonra önerileri doğrultusunda kararlar alıyoruz. Karar sayesinde kızım hayatına sağlıklı bir şekilde devam ediyor."*

V_2: *"Ortak çözüm yolları bulmaya çalışıyoruz. Karar almadan önce çocuğumun sorunları neler nerede problem yaşıyor onları konuş ona göre bir şeyler yapmaya çalışıyoruz."*

V_4 ve V_7 kodlu veliler ise sadece psikolojik danışman/rehberlik öğretmenin söylediklerini uyguladıklarını ifade etmişlerdir.

V_4: *"Oğlumun durumunu göz önüne alarak rehber öğretmenimizin ve okul öğretmenlerimizin tavsiyeleri üzerine yol haritamızı oluşturuyoruz. Onların söylediklerinin dışında bir şey yapmıyorum. Arayıp söylüyorlar ne yapmam gerektiğini."*

V_7: *"Öğretmenin dediklerine göre davranıyorum. O ne derse onu yapıyorum. Durum daha kötü olabilir diye kendim bir şey yapmaktan korkuyorum."*

Yapılan görüşmelerde velilere rehberlik hizmetlerine yönelik psikolojik danışman/rehberlik öğretmeniyle birlikte yaptıkları çalışmaların sonuçları sorulmuştur. Konuyla ilgili bulgular öğrenci ve veli boyutunda kategorize edilmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlardan; davranışlarda düzelme, bilişsel gelişimde artış, psikolojik iyileşme ve verimsiz kodları oluşturulmuştur. Bu kodlara yönelik katılımcı bilgileri Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. *RPDH Çalışma Sonuçlarına İlişkin Görüşler*

Kategori	Kod	Katılımcı
Öğrenci	Davranışlarda Düzelme	V_1, V_2, V_7
	Bilişsel Gelişimde Artış	V_4
	Verimsiz	V_8, V_{10}
Veli	Psikolojik İyileşme	V_5, V_6, V_9

Araştırmaya katılan V_1, V_2 ve V_7 kodlu veliler yapılan çalışmalar sonucunda çocuklarının problem davranışlarında azalmalar geldiğini ifade etmişlerdir.

V_1: *"Benim çocuğumun ergenlikten dolayı çok fazla agresif davranışları vardı. Bu konuda rehber öğretmenimizle görüşmeler sonucunda düzelme yaşadık. O eski saldırgan davranışlarını yavaş yavaş terk etmeye başladı. Daha çok görüşmek istiyorum."*

V_2: *"Bizim için çok verimli bir süreç oldu. Bu kadar beklentim yoktu açıkçası. Oğlum kardeşleriyle hiç geçinemiyordu. Babasıyla bile problem yaşıyordu. Bilmediği için kardeşlerine vuruyordu hala daha tam düzelmiş değil ama biraz azalma var. Umarım bunlarda yakında kaybolur."*

V_8 ve V_{10} kodlu veliler ise yapılan çalışmaların çocuk açısından faydalı olmadığını ifade etmişlerdir.

V_{10}: *"Öğretmenle görüşmeler yaparım tavsiyelerine de uyarım ama bir işe yaradığını düşünmüyorum. Bir sürü öğrenci var bir öğretmen var belki de ayda bir kez ya görüşüyoruz ya görüşmüyoruz. Daha çok öğretmen olması gerekiyor. Ben gittiğimde rehber öğretmen biz ne yapmıştık nerde kalmıştık diyor."*

V_8: *"Sonuç göremiyorum. Bazı eğitimlere katıldım ama daha fazla bilgi almam gerek. Kızım yine arkadaşlarına vurmaya devam ediyor. Okulda sadece benim çocuğumun olmadığının da farkındayım ama yine de sınıf öğretmeni kadar rehber öğretmenle de görüşme şansım olmalı."*

BEŞİNCİ BÖLÜM

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada, özel eğitim okul ve kurumlarında yürütülen RPDH'ın öğretmen, yönetici ve veli görüşlerine göre değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bölümde araştırma sürecinde elde edilen bulguların alanyazın rehberliğinde değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Yöneticilere İlişkin Bulguların Tartışılması

RPDH'la ilgili yöneticilerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre; rehber öğretmen/psikolojik danışmanla birlikte planlanan çalışmaların daha çok veli ve personel toplantıları olduğu belirlenmiştir. MEB Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği incelendiğinde okul müdürlerinin; okul rehberlik psikolojik danışma programlarının hazırlanması, özel hedeflerin işlenmesi ve rehberlik hizmetlerinin etkili şekilde yürütülmesi için araştırma ve planlamalar yapma gibi birçok görevinin olduğu belirtilmektedir (MEB, 2020). Ancak okul yöneticileriyle yapılan görüşmelerde bu görevleri yansıtan görüşlerin sınırlı olması dikkat çekmektedir. Konuyla ilgili Öztürk (2018) tarafından yapılan bir çalışma sonucunda RPDH'ın planlaması ve yürütülmesi sürecinde yöneticilerinin konuya yönelik bilgi eksikliğinin ve ön yargılarının çalışmaların planlanmasını olumsuz etkilediği ifade edilmiştir. Özabacı vd., (2008) tarafından yapılan başka bir çalışmada ise bir kısım yönetici; RPDH'ın veli, öğrenci ve öğretmen seminerleriyle yeterli olacağını ifade etmiştir. Bu durumun çalışma kapsamındaki bulgularla benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Faaliyet çeşitliliğine olan tutumların ve bilgi eksikliğinin RPDH çalışmalarının planlanmasıyla ilgili yönetici görüşlerinde sınırlılık oluşturduğu söylenebilir. Ayrıca yöneticilerin RPDH'a yönelik görev tanımını bilmemeleri de bu sınırlılığa bir başka neden olarak gösterilebilir (Karaman, 2021). Bu bağlamda yöneticilerin RPDH planlamaları hakkında çok fazla bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

RPDH'la ilgili planlamalarının yapılması kadar önemli olan bir başka süreç ise bu planlamaların nasıl bir yol izlenerek yapılmış olduğu ifade edilebilir. Okul ve kurumlarda RPDH faaliyetlerinin planlanması ve karar verilmesi sürecinde hem yasal boyutta hem de alanyazın boyutunda iş birliği ve ihtiyaç kavramları sürekli olarak vurgulanmaktadır (Camadan & Sezgin, 2012; Can & Nikolayidis, 2021; MEB, 2020). Konuyla ilgili yöneticiler, RPDH planlamalarına karar verme sürecinde psikolojik danışman/rehber öğretmenle iş birliği içerisinde olduklarını ve ihtiyaç analizi gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Ancak bazı

katılımcıların görüşleri incelendiğinde, RPDH'a bireysel olarak karar verdikleri görülmektedir. Parmaksız ve Ayşe (2018) tarafından yapılan bir çalışmada psikolojik danışman/rehber öğretmenlerin en çok karşılaştığı güçlüğün yöneticiler, öğretmenler ve velilerle iş birliğiyle ilgili olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda hem alanyazındaki çalışma sonuçları hem de mevcut çalışma bulguları, bazı yöneticilerin RPDH'la ilgili planlamalarda ekip bütünlüğü içerisinde hareket etmediği düşüncesine işaret etmektedir.

RPDH'ın en önemli aşamalarından biri faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesidir (Taylı, 2008). Yürütülen planlamaların karar ve sonuç aşamaları bütüncül olarak değerlendirildiğinde; iş birliği ve gereksinimlere dayalı karar verme sürecine önem veren yöneticilerin sonuçlar hakkındaki görüşlerinin de olumlu olduğu söylenebilir. Sonuçlara yönelik veli ilgisinin arttığını belirten yöneticilerin iş birliği sürecine önem verdikleri görülmektedir. Ancak bu durumun belirlendiği yönetici sayısı oldukça sınırlıdır. Poyraz (2007) tarafından yapılan bir çalışma sonucunda; en az verilen PDR hizmetinin velilere yönelik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda araştırmaya katılan yöneticilerin rehberlik hizmetlerinin diğer paydaşlarıyla birlikte hareket etmemesinin faaliyet çıktılarında da paydaşlara yönelik sonuçların sınırlı olmasına neden olduğu söylenebilir.

Velilere İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan veliler, psikolojik danışman/rehber öğretmenle birlikte yaptıkları çalışmaların çocuk hakkında bilgi veren aile seminerleri olduğunu ifade etmişlerdir. Camadan ve Sezgin (2012), tarafından yapılan bir çalışmada okul müdürleri; RPDH'la ilgili velilere yönelik bilgilendirme seminerleri yapıldığını ifade etmiştir. Bu durum araştırma kapsamındaki bulguların alanyazınla benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü Rehberlik Sunu Programı incelendiğinde müşavirlik boyutunda velilere yönelik yapılabilecek; akran zorbalığı, ebeveynlik becerileri, gelecek planlaması, özel gereksinimli öğrencilerin gelişim özellikleri, okula uyum, problem çözme becerileri, üst öğrenim kurumlarına geçiş gibi birçok faaliyet konusu göze çarpmaktadır. Bu başlıklar dikkate alındığında; velilerin RPDH'la ilgili psikolojik danışman/rehber öğretmenle birlikte yaptıkları çalışmaların sınırlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun araştırmaya katılan velilerden birçoğunun çocuğunun ağır ve orta düzeyde zihinsel ve otizm yetersizliğinden etkilenmiş öğrencilerin bulunduğu uygulama okullarında yer almasından kaynaklandığını düşündürmektedir. Konuyla ilgili Milson (2007) tarafından yapılan bir çalışmada; öğrencilerin engel düzeylerinin okul psikolojik danışmanlarının sağladığı hizmetleri etkilediği belirtilmiştir. Bu duruma örnek olarak; hafif düzeyde engeli olan öğrencilerin lise sonrası planlama gibi daha

doğrudan hizmetler sağlanırken, orta veya ciddi düzeyde engeli olan öğrencilerin bu hizmetleri daha çok dolaylı yollardan aldıkları ifade edilmiştir.

Velilerin çoğunluğu RPDH için neler yapılacağına yönelik birebir görüşmeler yaparak karar aldıklarını ifade etmişlerdir. Bu görüşmelerde veliler çocuklarının neleri yapıp neleri yapamadığını belirleyerek planlamalara başladıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun öğrenci ihtiyaçlarına dayalı bir karar sürecini yansıttığı söylenebilir.

Yapılan planlamaların sonuçları değerlendirildiğinde bir grup veli RPDH'ın kendilerine psikolojik iyileşme sağladığını belirtmiştir. Koçyiğit (2015) tarafından yapılan bir çalışma sonucunda; özel gereksinimli öğrenciler için yapılan rehberlik uygulamalarının başarılı olması velilerin umutsuzluğunu azalttığı belirtilmiştir. Bengisoy ve Yılmaz (2019) tarafından yetersizlikten etkilenmiş çocuğa sahip velilerin okul rehberlik servisinden beklentilerini belirlemek amacıyla yapılan çalışma sonucunda; velilerin umutsuzluk, kaygı ve gelecek planlamalarını gidermeye yönelik destek beklentisi olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulardan düzenli ve ihtiyaca dayalı yapılan RPDH'ın velilerin beklentilerini karşılayabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında RPDH sonuçlarıyla ilgili birkaç velinin belirttiği diğer bir görüş ise çocuklarının problem davranışlarındaki düzelmelerdir. Problem davranışların yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerde sıklıkla görüldüğü göz önüne alındığında bu konudaki veli görüşlerinin sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu sınırlılık yapılan RPDH çalışmalarında problem davranışlara yer verilmeyişinden kaynaklanıyor olabilir. Bu durum psikolojik danışman/rehber öğretmenlerin yetersizlikten etkilenmiş öğrenciler için davranış değişikliği yöntem ve stratejileri konusundaki bilgilerinin yeterli olmayışıyla açıklanabilir (Akalın, 2014). Yapılan RPDH'ın sonuçları bütüncül olarak değerlendirildiğinde çocuk için yeterli düzeyde destek sağlanamadığını düşündürmektedir. Alanyazında yapılan çalışmalardan da benzer sonuçların elde edildiği görülmektedir (Akalın, 2014; Yüksel-Şahin, 2008).

Öğretmenlere İlişkin Bulguların Tartışılması

Öğretmenlerin RPDH'a yönelik psikolojik danışman/rehber öğretmenle veli görüşmeleri, aile eğitimleri ve sınıf içi davranış problemleri çalışmaları gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. Camadan ve Sezgin (2012) tarafından yapılan bir araştırmada yöneticiler okul rehberlik hizmetlerine yönelik daha çok veli görüşmeleri ve seminerleri düzenlediklerini ifade etmişlerdir. Bu bulgu araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programı incelendiğinde hedef iş çizelgesinde yapılması gereken faaliyet türleri yer almaktadır. Bu faaliyetler Düzey 1 (Konferans, seminer, yayın vb.) Düzey 2 (Eylem planı, psikoeğitim programı vb.) ve Düzey 3 faaliyetler (Psikoeğitim programı hazırlama ve

uygulama, odak grup çalışması vb.) olmak üzere 3 gruba ayrılmıştır. Özel eğitim okullarının da psikolojik danışman/rehber öğretmen koordinatörlüğünde bu faaliyetleri yürütmesi belirtilmiştir. Ancak araştırma bulguları faaliyetlerin Düzey 1 de kaldığını göstermektedir. Faaliyetlerin bilgi verici görüşmeler boyutunda kalması yetersizlikten etkilenmiş öğrencilere yönelik kanıtlanmış deneysel çalışmaların sınırlı olmasından kaynaklanıyor olabilir (Vilbas & King-Sears, 2023). Bu durum RPDH'a yönelik etkili müdahalelerin tespitini güçleştirdiği söylenebilir.

Öğretmenlerin psikolojik danışman/rehber öğretmenle birlikte yaptıkları ve iş birliğine ihtiyaç duydukları konulardan biri de davranış problemleridir. Kahveci (2017) tarafından yapılan bir çalışmada; öğretmenler ve psikolojik danışman/rehber öğretmenlerin ekip çalışması biçiminde çocuğun davranış ve akademik durumlarına yönelik destek verdikleri belirtilmiştir. Alanyazındaki davranış sorunlarına ilişkin bu tespitin araştırma bulgularıyla benzerlik gösterdiği söylenebilir. Araştırma bulgularında dikkat çeken durumlardan biri de sadece birkaç öğretmenin BEP planlamalarında psikolojik danışman/rehber öğretmenle iş birliği yaptığına ilişkin görüş belirtmesidir. Avcıoğlu (2011) özel eğitim uygulama okulunda çalışan öğretmenlerle yaptığı bir çalışma sonucunda; öğretmenlerin özellikle BEP sürecinde psikolojik danışman/rehber öğretmenlere ihtiyaç duyduklarını belirlemiştir. Bu tespit araştırma bulgularıyla çelişmektedir. Clark (2000) öğrencinin tüm gelişim alanlarında desteklenmesi için BEP ekibi üyelerinin görev paylaşımı yapması ve iş birliği içerisinde çalışması gerektiğini belirtmiştir. Araştırma bulgularından hareketle öğretmenlerin BEP oluşturma sürecinde psikolojik danışman/rehber öğretmenle iş birliğinin yetersiz olduğu soncuna ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında öğretmenlerin psikolojik danışman/rehber öğretmenle birlikte RPDH'a yönelik karar almada daha çok fikir alışverişi yaptıkları belirlenmiştir. İlgili alanyazın incelendiğinde karar verme biçimleri dikkatli, erteleyici, kaçıngan ve panik olmak üzere dört grupta sınıflandırıldığı görülmektedir (Çorapçı, 2015; Güner vd., 2022). Dikkatli karar verme; seçenekler arasından bilginin dikkatli bir şekilde aranması ve uygun olanına karar verilmesi olarak bilinmektedir (Güner vd., 2022). Yapılan görüşmeler dikkate alındığında öğretmenlerin psikolojik danışman/rehber öğretmenle birlikte bir araya gelip fikirlerini ortaya koymaları ve uygun hizmetleri belirlemeleri dikkatli karar verme olarak nitelendirilebilir. Ponti vd., (1988) özel eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesi için yapılan bir danışmanlık uygulaması çalışmasının sonucunda; özel eğitim öğretmenlerinin ve diğer öğretmenlerinin bir araya gelerek gerekli planlamalara dikkatle karar verdiklerini belirlenmiştir. Bu bağlamda mevcut çalışma bulgularının alanyazınla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğretmenler planlamasına karar verilen RPDH'ın, yürütülmesi sonucunda velilerle olan iletişimin arttığına dikkat çekmektedir. Kartopu (2017) tarafından özel eğitim meslek okulunda çalışan öğretmenlerin sorularının belirlenmesi amacıyla yapılan araştırma sonucunda; öğretmenler velilerin ilgisiz davranması sonucunda iletişimde sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Alınyazınla bu farklılığın oluşmasının sebebi velilere yönelik seminer ve görüşmelerin düzenlenmesi olabilir. Nitekim araştırmaya katılan bütün katılımcı gruplarının bu düşünceyi destekleyen açıklamalarda bulunduğu söylenebilir.

Öneriler

Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlar doğrultusunda araştırmacı ve uygulamacılara bazı önerilerde bulunulmuştur.

1. RPDH kapsamında özel eğitim okullarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerin, öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri çerçevesinde yetkinliklerinin geliştirilmesine yönelik MEB tarafından hizmet içi eğitim planlamaları yapılabilir.
2. MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Rehberlik Sunu Sistemi özel eğitim hizmetleri ekseninde değerlendirildiğinde sadece özel eğitim meslek okullarına yönelik bir program oluşturulduğu görülmektedir. MEB tarafından diğer özel eğitim okul ve kurumları için RPDH'a yönelik kapsamlı bir program hazırlanabilir.
3. Araştırma bulguları incelendiğinde velilerle yapılan planlamaların seminer ve bilgi verici görüşmeler doğrultusunda olduğu tespit edilmiştir. Özel gereksinimli bireylerin eğitiminde aile katılımının son derece önemli olduğu bilinmektedir. Bu durum dikkate alınarak velilere yönelik düzenlenen RPDH'ın çeşitleri artırılabilir.
4. Daha sonraki çalışmalarda rehber öğretmen ve psikolojik danışmanların özel eğitim kurumlarındaki RPDH hizmetlerine ilişkin algıları incelenebilir.
5. Çalışmaya kadın ebeveynler ve erkek yöneticiler daha çok katılmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda kadın yöneticiler ve erkek velilerinde görüşleri alınabilir.
6. Benzer bir çalışma özel eğitim sınıflarında yürütülen RPDH'a yönelik yapılabilir.

KAYNAKÇA

Akalın, S. (2014). Okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan rehber öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin gereksinimleri. *International Journal of Early Childhood Special Education, 6*(1), 115-142.

Akçamete, G. (1998). *Özel gereksinimli bireyler ve özel eğitim*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Aksoy, V., & Diken, İ. H. (2009). Rehber öğretmen özel eğitim öz yeterlik ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *10*(1), 29-37. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000131

Ataman, A. (Editör). (2003). *Özel gereksinimi olan çocuklar ve özel eğitime giriş.* Gündüz Eğitim ve Yayın.

Avcıoğlu, H. (2011). Zihin engelliler sınıf öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlamaya ilişkin görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *12*(1), 39-56.

Bacıoğlu, S. D., Kocabıyık, O. O., & Malkoç, A. (2017). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğrencilerinin okullardaki rehberlik servisini değerlendirmeleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği*, *7*(48), 45-62.

Bakırcıoğlu, R. (2003). *İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde rehberlik ve psikolojik danışmanlık* (6. baskı). Anı.

Batık, M. V., & Kodaz, A. F. (2018). Kurum deneyiminin psikolojik danışman adaylarının özel eğitim öz yeterlik algılarına etkisi. *19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 37*(1), 902-929. https://doi.org/10.7822/omuefd.327621

Batu, E. S. (2000). Kaynaştırma, destek hizmetler ve kaynaştırmaya hazırlık etkinlikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 2*(4), 35-45.

Bengisoy, A., & Yılmaz, İ. (2019). Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin okul rehberlik servisinden beklentileri ile ilgili görüşleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *32*(1), 1-23.

Bıçak, D. K., & Demirbolat, A. O. (2019). Okul psikolojik danışmanlarının okul yöneticileri ve öğretmenlerden beklentileri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *17*(2), 236-257.

Camadan, F., & Sezgin, F. (2012). İlköğretim okulu müdürlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşleri üzerine nitel bir araştırma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergis*i, *4*(38), 199-211.

Can, E., & Nikolayidis, U. (2021). Okul rehberlik hizmetleri: bir durum çalışması. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, *31*(2), 647-665.

Can, G. (2005). *Psikolojik danışma ve rehberlik* (7. baskı). Pegem Akademi.

Cimsir, E., & Carney, J. V. (2017). School counsellor training, attitudes, and perceptions of preparedness to provide services to students with disabilities in inclusive schools in Turkey. *European Journal of Special Needs Education*, *32*(3), 346-361.

Cimşir, E., & Hunt, B. (2018). Students with disabilities: Practical information for school counselors in Turkey. *International Journal for the Advancement of Counselling*, *40*, 122-132.

Clark, S. (2000). The IEP process as a toll for collaboration. *Teaching Exceptional Children, 33*(2), 56-66.

Creswell, W. J. (2012). *Educational research Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th ed.). Pearson.

Çakmak, Ö. (2008). Eğitimin ekonomiye ve kalkınmaya etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 11,* 33-41.

Çetin, Ç. (2004). Özel eğitim alanında çalışmakta olan farklı meslek grubundaki eğitimcilerin yaşadığı güçlüklerin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *5*(1), 35-46.

Çorapçı, A. (2015). *Sınıf öğretmenlerinin karar verme stilleri ve iş doyum düzeylerinin tespiti* (Tez No. 412306) [Yüksek lisans tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi-Karaman]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Dayı, E., Ataman, S. A., & Kösretaş, B. (2022). Özel gereksinimli bireylerin eğitsel tanılama ve değerlendirme sürecinde iş birliği: Aile deneyimleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 42*(3), 2663-2693. https://doi.org/10.17152/gefad.1150770

Deniz, S. (2016). Rehber öğretmen adaylarının özel eğitime yönelik özyeterlik algılarının incelenmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, *17*(38), 154-175.

Doğan, S. (1996). Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberlik alanında meslek kimliğinin gelişimi ve bazı sorunlar. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *2*(7), 32-44.

Dollarhide, C. T., Gibson, D. M., & Saginak, K. A. (2008). New counselors' leadership efforts in school counseling: Themes from a year-long qualitative study. *Professional School Counseling*, *11*(4), 262-271. https://doi.org/10.1177/2156759X0801100

Fidan, F. K., & Owen, D. W. (2008). School counselor's role and functions: School administrators' and counselors' opinions. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences, 41*(1), 207-221. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000199

Foley-Nicpon, M., & Lee, S. (2012). Disability research in counseling psychology journals: A 20-year content analysis. *Journal of Counseling Psychology*, *59*(3), 392. https://doi.org/10.1037/a0028743

Fraenkel, R. J., Wallen, E. N., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8th ed.). McGraw-Hill.

Gay, R. L., Mills, E. G., & Airasian, P. (2012). *Educational research Competencies for analysis and applications* (10th ed.). Pearson.

Genç-Tosun, D., & Kurt, O. (2014). Otizm spektrum bozukluğu ve video modelle öğretim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *15*(3), 37-50. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000213

Govinda, R. (2008). Education of persons with intellectual disabilities in India. *Salud Publica Mex*, *50*(2), 205-212.

Güner, F., Öztorun, M., Meriç, İ., & Özcan, Ç. (2022). Okul müdürlerinin karar verme stillerinin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi. *International Academic Social Resources Journal, 7*(35), 349-361.

Halmatov, S. (2014). *Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberliğin gelişim süreci* (Tez No. 381623) [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi-Erzurum]. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Hannon, M. D., Johnson, K. F., Christian, N. A., & Hannon, L. V. (2017). Black and Latino fathers of students with autism: Culturally responsive support. *Journal of School Counseling*, *15*(10), 1-31.

Kahveci, G. (2017). İlköğretim seviyesinde özel eğitim ilişkili psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri. Turkish International *Journal of Special Education and Guidance & Counselling*, *6*(2), 19-26.

Karaman, O. (2021). Okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri uygulamalarının odak grup görüşmesi yöntemi ile değerlendirilmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 13*(24), 294-307.

Karataş, E. (2021). *Özel eğitim okullarında yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin psikolojik danışmanların görüş ve önerileri* (Tez No. 681347) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Karataş, İ., & Polat, M. (2013). Okul yöneticilerinin rehberlik hizmetlerine bakış açıları üzerine okul rehber öğretmenlerinin görüşleri. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1*(1), 105-123.

Kargın, T. (2007). Eğitsel değerlendirme ve bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama süreci. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *8*(1), 1-16.

Kartopu, S. (2017). *Özel eğitim okullarında görev yapan görsel sanatlar dersi öğretmenlerinin mesleki sorunları* (Tez No. 333477) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi-Ankara]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Kepçeoğlu, M. (1994). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Özerler.

Kırcaali-İftar, G. (1992). Kaynaştırma becerileri öz değerlendirme aracı. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5*, 119-129.

Kırcaali-İftar, G. (1998). *Kaynaştırma ve destek özel eğitim hizmetleri*. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Koçyiğit, S. (2015). Ana sınıflarında kaynaştırma eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen-rehber öğretmen ve ebeveyn görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, *4*(1), 391-415.

Kola, E. (2012). *Rehber öğretmenlerin özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin özyeterlik algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Tez No. 311826) [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi-Konya]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Kozal, Ö., Çırak, M., Bayçelebi, Y., & Alay, E. (2022). Özel gereksinimli okul öncesi öğrenci velilerinin özel eğitime ilişkin görüşleri: Fenomenolojik bir araştırma. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *6*(13), 384-394.

Kuruyer, H. G., & Çakıroğlu, A. (2017). Sınıf öğretmenlerinin özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin eğitsel değerlendirme ve eğitimsel müdahale sürecinde görüş ve uygulamaları. *Turkish Studies*, *12*(28), 539-555. http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12494

Küçüker, S. (1993). Özürlü çocuk ailelerine yönelik psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri. *Özel Eğitim Dergisi*, *1*(3), 23-29.

Larson, L. M., & Daniels, J. A. (1998). Review of the counseling self-efficacy literature. *The Counseling Psychologist*, *26*(2), 179-218. https://doi.org/10.1177/0011000098262001

Mastropieri, M. A., & Scruggs, T. E. (1992). Science for students with disabilities. Review of Educational Research, 62(4), 377-411. https://doi.org/0.3102/00346543062004377

McMillan, J., & Schumacher, S. (2014). *Research in education evidence-based inquiry* (7th ed.). Pearson.

Meydan, B. (2014). Psikolojik danışman adaylarına psikolojik danışma becerilerinin kazandırılması: Karşılaştırmalı bir inceleme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *29*(3), 110-123.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği.* https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.html/

Millî Eğitim Bakanlığı. (2012). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.html/

Millî Eğitim Bakanlığı. (2017). *Rehberlik hizmetleri yönetmeliği*. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/11/20171110-2.html

Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180707-8.html/

Milsom, A. (2007). School counselor ınvolvement in postsecondary transition planning for students with disabilities. *Journal of School Counseling*, *5*(23), 1–21.

Milsom, A., & Hartley, M. T. (2005). Assisting students with learning disabilities transitioning to college: What school counselors should know. *Professional School Counseling*, *8*(5), *436*-441.

Myers, F., & Nicole, H. (2005). How elementary school counselors can meet the needs of students with disabilities. *Professional School Counseling*, *8*(5), 442-450.

Nartgün, Ş. (2007). Özel eğitim öğrencilerinin istihdam beklentileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *7*(1), 141-158.

Orhan, Y., & Genç, K. (2015). Engellilere yönelik ülkemizdeki özel eğitim hizmet uygulamaları ve örnek ülke karşılaştırması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *35*(2), 1-32. https://doi.org/10.21560/spcd.35323

Özabacı, N., Sakarya, N., & Doğan, M. (2008). Okul yöneticilerinin okuldaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *11*(19), 8-22.

Özgüven, İ. E. (2007). *Çağdaş eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik*. Pdrem.

Özsoy, Y. (1981). Sorunlu çocuğun eğitimi sorunlu çocukların eğitiminde özel eğitim ilkeleri açısından yaklaşım. *Eğitim ve Bilim*, *6*(33), 25-28.

Öztürk, D. N. (2018). *Okul yöneticilerinin okul rehberlik hizmetlerine ve rehber öğretmenlere yönelik tutum ve davranışlarının rehber öğretmen görüşleri açısından incelenmesi* (Tez No. 513202) [Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi-Trabzon]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Özyürek, M. (2005). *Bireysel farklılıkları inceleme yaklaşımları.* Kök Yayıncılık.

Özyürek, M. (2009). *Bireyselleştirilmiş eğitim programını geliştirme ve temelleri.* Kök Yayıncılık.

Parmaksız, İ., & Gök, A. (2018). Okul psikolojik danışmanlarının psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yürütülmesinde karşılaştıkları güçlükler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergis*i, *47*, 247-265. https://doi.org/10.21764/maeuefd.359595

Ponti, C. R., Zins, J. E., & Graden, J. L. (1988). Implementing a consultation-based service delivery system to decrease referrals for special education: A case study of organizational considerations. *School Psychology Review*, *17*(1), 89-100. https://doi.org/10.1080/02796015.1988.12085328

Poyraz, C. (2006). Türkiye'deki rehberlik hizmetlerinin tarihsel gelişimi. *Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, *3*(2), 187-209.

Poyraz, C. (2007). *Ortadereceli okullarda yürütülen rehberlik hizmetleri üzerine bir araştırma* (Tez No. 219752) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi-İstanbul]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

Quill, K. A. (1997). Instructional consideration for young children with autism: The rationale for visually cued instruction. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, *27*(6), 697-714. https://doi.org/10.1023/A:1025806900162

Sak, U. (2011). *Üstün zekâlılar: özellikleri, tanılanmaları, eğitimleri*. Maya Akademi.

Soysal, A., Koçkar, A., Erdoğan, E., Şenol, S., & Gücüyener, K. (2001). Öğrenme güçlüğü olan bir grup hastanın WISC-R profillerinin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, *4*, 225-231.

Sönmez, N., Özyiğit, M. K., & Selimoğlu, Ö. G. (2020). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık programı öğrencilerinin özel eğitimde öz-yeterlik algıları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *49*, 484-505. https://doi.org/10.9779/pauefd.589837

Studer, J. R., & Quigney, T. A. (2005). The need to integrate more special education content into pre-service preparation programs for school counselors. *Guidance & Counseling*, *20*(2), 56-63.

Sucuoğlu, B. (2004). Türkiye'de kaynaştırma uygulamaları: Yayınlar/araştırmalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *5*(2), 15-23.

Sucuoğlu, B., & Akalın, S. (2010). Kaynaştırma sınıflarına alternatif bir bakış: Çevresel davranışsal değerlendirme ile öğretimsel özelliklerin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *11*(01), 19-37. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000144

Tagay, Ö., & Çakar, F. S. (2017). Okullarda yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin okul psikolojik danışmanlarının görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *18*(3), 1168-1186.

Tan, H. (1992). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Millî Eğitim Basımevi.

Taylı, A. (2008). Okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin değerlendirilebilirliği. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *2*(17), 133-146.

UNESCO. (1994). The Salaman castatement and frame work foraction on specia lneed seducation. UNESCO.

Ültanır, E. (2000). Okul psikoloğu ve okul psikolojik danışmanlığı meslekleri: karşılaştırmalı bir çalışma. *Milli Eğitim Dergisi*, *148*, 9-16.

Vilbas J. A., & King-Sears M. E. (2023) Establishing a research base: school counsellors and students with disabilities. *Educational Research*, *65*(2), 204-229. https://doi.org/10.1080/00131881.2023.2203708

Williams, R. L., & Wehrman, J. D. (2010). Collaboration and confidentiality: Not a paradox but an understanding between principals and school counselors. *NASSP Bulletin*, *94*(2), 107-119. https://doi.org/10.1177/0192636510374229

Wittmer, D. P. (2000). Ethical sensitivity in management decisions: Developing and testing a perceptual measure among management and professional student groups. *Teaching business ethics, 4*, 181-205.

Yalçın, İ. (2006). 21. yüzyılda psikolojik danışman. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 39*(1), 117-133.

Yazıcı, H., & Altun, F. (2016). Pdr lisans programlarının üstün yeteneklilere dönük psikolojik danışma becerilerinin kazandırılması açısından değerlendirilmesi. *HAYEF Journal of Education, 13*(1), 61-72.

Yeşilyaprak, B. (2004). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. (9. baskı). Nobel Yayınevi.

Yeşilyaprak, B. (2009). Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberlik alanının geleceği: yeni açılımlar ve öngörüler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *42*(1), 193-214. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001144

Yılmaz, M., Köseoğlu, P., Gerçek, C., & Soran, H. (2004). Öğretmen öz-yeterlik inancı. *Bilim ve Aklın aydınlığında eğitim dergisi*, *5*(58), 50-54.

Yüksel, K., Diken, İ. H., Aksoy, V., & Karaaslan, Ö. (2012). Rehber öğretmen adaylarının özel eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz-yeterlik algıları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *31*(1), 137-148.

Yüksel-Şahin, F. (2008). Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 5*(2), 1-26.

EKLER

Ek 1 Görüşme Formu

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Sayın Katılımcımız;

Katılacağınız bu çalışma özel eğitim okul ve kurumlarında yürütülen rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin öğretmen, yönetici ve veli görüşlerine göre değerlendirilmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Sizin de bu noktada görüşlerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırma T.C. MEB'in ve okul/kurumun izni ile yürütülmektedir. Araştırma sürecine katılım tamamen gönüllük esasına dayanmaktadır. Çalışmada sizden hiçbir kimlik belirleyici belge istenmemektedir. Belirtmiş olduğunuz düşünceler tamamen gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Veriler sadece araştırmada kullanılacak olup üçüncü kişi veya kurumlarla paylaşım yapılmayacaktır.

Görüşme sürecinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir sorunun bulunmadığı düşünülmektedir. Ancak katılım sırasında sorulardan ya da başka bir neden dolayı rahatsız olursanız görüşmeye devam etmek istemeyebilirsiniz. Görüşme sürecinde veri kaybının en az seviyeye indirgemek amacıyla görüşmeler ses kayıt cihazı yardımıyla kayıt altına alınacaktır.

Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.

Tarih

İmza

Öğretmen		Yönetici		Veli	
Cinsiyet	:	Cinsiyet	:	Cinsiyet	:
Öğrenim durumu	:	Öğrenim durumu	:	Öğrenim durumu	:
Kıdem Yılı	:	Kıdem Yılı	:	Çocuğunuzun okul veya kuruma devam yılı	:
Okul veya Kurum Türü	:	Okul veya Kurum Türü	:		
Branş	:	Branş	:		

Görüşmeye başlamadan önce vereceğiniz katkılar için teşekkür ediyorum. Sizin sormak istediğiniz bir şey varsa öncelikle buna cevap vermek istiyorum. İzninizle görüşmeye başlıyorum.

Sorular

1. Okulunuzda yürütülen rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleriyle ilgili rehber öğretmenle birlikte neler yapıyorsunuz?

2. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin yürütülmesiyle ilgili karar alırken rehber öğretmenle birlikte nasıl bir yol izliyorsunuz?

3. Hangi konularda rehber öğretmenle iş birliği yapma ihtiyacı hissediyorsunuz?

4. Rehber öğretmenle yaptığınız çalışmaların sonuçları hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Ek 2 Milli Eğitim Müdürlüğü Uygulama İzni

T.C.
ERZURUM VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 36648235-605.01-E.9216975 10/07/2020
Konu : Uygulama İzni (Fatih PAÇA)

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: Atatürk Üniversitesi Rektörlüğünün 24/06/2020 tarihli ve 200015415 sayılı yazısı.

İlgi yazı gereği, Atatürk Üniversitesi Araştırmacılarından Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilimi Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Fatih PAÇA'nın Prof. Dr. Mücahit DİLEKMEN'in danışmanlığında; *"Özel Eğitim Okul ve Kurumlarda Yürütülen Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetlerinin Öğretmen Yönetici ve Veli Görüşlerine Göre Diğerlendirilmesi"* konulu çalışması için uygulama izni talebinde bulunmuştur.

İlgi yazılar ve ekleri, Bakanlığımızın 21.01.2020 tarihli ve E.1563890 (2020/2) sayılı genelgesi çerçevesinde Komisyonumuzca incelenmiş olup, *"Araştırmaların, Eğitim Öğretim Faaliyetlerini Aksatmayacak Şekilde, gönülülük esasıyla ve varsa veli onay belgesinin onaylatılması"* ve komisyon kararlarında belirtilen veri toplama araçlarının kullanılarak uygulama yapılması, yapılan çalışmalarının sonuçlarının birer örneğinin Müdürlüğümüz, Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğü (AR-GE Birimi)'ne gönderilmesi ve çalışmaların bir eğitim öğretim yılını kapsayacak şekilde yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde; Olurlarınıza arz ederim.

İsmail YEŞİLYURT
İl Milli Eğitim Müdür V.

OLUR
10/07/2020

Ek 3 Etik İzin Belgesi

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU
Eğitim Bilimleri Birim Etik Kurulu Karar Formu

KARAR BİLGİLERİ	**Toplantı Sayısı: 09** **Karar No: 22**	**Toplantı Tarihi: 10.06.2020**
	Aşağıda bilgileri verilen araştırma ile ilgili çalışmanın, etik ilkeler açısından değerlendirilmesi isteği ile ilgili husus görüşüldü. Yapılan görüşmelerden sonra; söz konusu araştırma ile ilgili yapılacak çalışma için, araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak konuyla ilgili çalışmanın gerçekleştirilmesinde etik ve bilimsel yönden sakınca bulunmadığına, Etik Kurulu oy birliği ile karar vermiştir.	
ÇALIŞMA BİLGİLERİ	**Proje Yürütücüsü:** Fatih PAÇA **Çalışma Konusu** Özel Eğitim Okul ve Kurumlarında Yürütülen Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetlerinin Öğretmen Yönetici ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi	

EĞİTİM BİLİMLERİ BİRİM ETİK KURULU		**İMZA**
Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ	Etik Kurul Başkanı	
Prof. Dr. Ali Osman ENGİN	Etik Kurul Başkan Yardımcısı	
Prof. Dr. Betül ASLAN	Etik Kurul Üyesi	
Prof. Dr. İhsan Sabri BALKAYA	Etik Kurul Üyesi	
Prof. Dr. Mustafa CİHAN	Etik Kurul Raportörü	

ÖZ GEÇMİŞ

İlkokul, ortaokul ve lise eğitimini Gümüşhane'de tamamladı. 2002 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü Zihin Engelliler Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalından mezun oldu. Kırklareli, Tokat ve Erzurum'da öğretmenlik ve yöneticilik yaptı. MEB tarafından gerçekleştirilen birçok kurs ve seminer programında eğitim görevlisi olarak aktif yer aldı. 2018 yılında Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik programında yüksek lisansa başladı. 2019 yılında Erzurum İl Milli Eğitim Müdürlüğüne şube müdürü olarak atandı. 2022 yılında MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü Araştırma-Geliştirme ve Projeler Daire Başkanı olarak atanan Fatih PAÇA halen bu görevinde devam etmektedir.